

Hyvinvointi kestävä kasvun perustana III, Siikaranta 13.-14.11.2014

Muistio työryhmätyöskentelystä.

2.12.2014

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	2
Johdanto	3
Lasten ja nuorten voimavarojen vahvistaminen.....	4
Kehittämistarve 1: Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen, kokoukset A1-A5, D2.....	4
Työkäisen väestön voimavarojen vahvistaminen	7
Kehittämistarve 2: Ihminen on niin työkykyinen kuin ympäristö antaa hänelle mahdollisuuden, kokoukset B2 ja B4.....	7
Kehittämistarve 3: Vaihtelevat työurat, kokoukset B3 ja D3	8
Kehittämistarve 4: Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen työpaikoilla, kokoukset B1, B2 ja D8.....	8
Kehittämistarve 5: Työterveyshuollon ja työsuojelun yhteistyö, kokoukset B3 ja B5.....	9
Hyvinvointia tukeva ympäristö.....	11
Kehittämistarve 6: Ilmastonmuutos ja terveys, kokous C1.....	11
Kehittämistarve 7: Rakennettu ympäristö ja terveys, C5.....	11
Kehittämistarve 8: Yhdyskuntasuunnittelu, hyvinvointi ja terveys, kokoukset C3 ja C6	12
Kehittämistarve 9: Ympäristöterveysvaikutusten arviointi, kokous C7	12
Kehittämistarve 10: Riskien hallinta, kokoukset C2 ja C4	14
Kansanterveyden turvaaminen ja esteetön hyvinvointi	15
Kehittämistarve 11: Hyvinvointia ja terveellisiä elintapoja tukevat kannustimet, kokoukset D5 ja D9.....	15
Kehittämistarve 12: Eriarvoistavat mekanismit eri hallinnonaloilla, kokous D7	15
Kehittämistarve 13: Ravitsemussuosituksen toteutumisen edistäminen, kokous D6	16
Kehittämistarve 14: Terveellisestä ja turvallisesta ruoasta vientivaltti, kokous D1	16
Kehittämistarve 15: Palvelujen sähköistyminen ja esteettömyys, kokous D5.....	17
LIITE: Työryhmien muistiinpanot.....	18
Työryhmä A: Lasten ja nuorten voimavarojen vahvistaminen.....	18
Työryhmä B: Työkäisen väestön voimavarojen vahvistaminen.....	20
Työryhmä C: Hyvinvointia tukeva ympäristö	26
Työryhmä D: Kansanterveyden vahvistaminen ja esteetön hyvinvointi: ravitsemus, liikunta, alkoholi, tupakka ja stressi	31

Johdanto

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) järjesti Hyvinvointi kestävän kasvun perustana III -työseminaarin 13.–14.11.2014 kokoushotelli Siikarannassa. Työseminaarin tavoitteena oli suunnitella ja sopia, kuinka ministeriöt valmistelevat yhdessä tulevaisuuskatsauksista nousevia tai muita ajankohtaisia poikkihallinnollisia teemoja, joilla on merkittäviä hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia.

Työseminaari oli jatkoa STM:n Majvikissa syksyllä 2013 järjestämälle työseminaarille sekä valtioneuvoston korkean tason seminaarille Smolnassa keväällä 2014. Työseminaarien sarjan tavoitteena on muodostaa rakenteet ja sopia toimintatavat, joilla tuetaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä kaikilla hallinnonaloilla siten, että hallinnonalojen tavoitteet voivat toteutua hyvinvointi- ja terveystavoitteet huomioonottaen. Prosessi toteuttaa hallitusohjelman kirjausta: ”Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen otetaan huomioon kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja sisällytetään kaikkien hallinnonalojen ja ministeriöiden toimintaan.” STM on laatinut prosessin tueksi Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen (HyTE) kaikessa yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa -toimeenpanosuunnitelman.

Työseminaarin painopiste oli työryhmätyöskentelyssä, joka perustui ministeriöiden tulevaisuuskatsauksiin ja aikaisempiin työseminareihin. Työryhmätyöskentelyn tavoitteena oli sopia sellaisista yhteisistä teemakokonaisuuksista, joita alettaisiin työstää ministeriöiden yhteistyönä hallitusohjelman valmistelun tueksi. Lisäksi tavoitteena oli löytää yhteistyökumppaneita oman hallinnonalan tavoitteiden edistämiseksi ja paikantaa tietotarpeita valtioneuvoston TEA-työryhmälle.

Muistioon on koottu työryhmätyöskentelyn tuotoksia isommiksi teemakokonaisuuksiksi eli kehittämistarpeiksi. Kehittämistarpeen perään on merkitty työryhmätyöskentelyssä pidetyn kokouksen tunnus, jonka avulla voi etsiä liitteestä työryhmätyöskentelyssä syntyneet muistiinpanot. Työryhmien tuotokset eivät ole kattava koonti aihepiirin asiantuntijanäkemyksistä, vaan ne sisältävät ideointia ja alustavia ehdotuksia, joita voidaan hyödyntää jatkotyöskentelyn pohjana.

Kunkin kehittämistarpeen kohdalta löytyy tiekartta jatkotyöskentelylle sekä tieto yhteyshenkilöstä, jolta saa lisätietoja kehittämistarpeen valmistelusta ja johon voi olla yhteydessä päästäkseen mukaan jatkotyöhön. Lisäksi tiekartan loppuun on kerätty esimerkinomainen lista keskeisistä toimijatahoista. Työseminaarissa ehdotettiin, että muistion yhteyteen kerättäisiin liitteeksi eri ministeriöiden suuntaan esitettyjä toiveita. Luovuimme tästä ajatuksesta muistiota työstäessämme, koska emme uskoneet sen edistävän yhteistyötä. Sen sijaan kehittämistarpeisiin voi ilmoittautua mukaan ottamalla yhteyttä yhteishenkilöihin. Valmistelutyön edetessä myös yhteyshenkilöt kokoavat tarpeellista verkostoa kehittämistarpeen jatkotyöhön.

Työseminaarin palautteessa on toivottu yhteistä joukkokirjoittamisen alustaa jatkotyöskentelyyn. Selvitämme parhaillaan mahdollisuutta hyödyntää Opasnet-alustaa tai Innokylää.

STM järjestää 12.2.2015 tarkistuspistetapaamisen, jossa katsotaan, miten yhteistyö on edennyt eri kehittämistarpeiden osalta. Tapaamisen muoto ja laajuus ovat vielä ratkaisematta, mutta lähetämme siitä tietoa Siikarannan työseminariin osallistuneille sekä eri ministeriöiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteyshenkilöillemme.

STM järjestää syksyllä 2015 Hyvinvointi kestävän kasvun perustana IV -työseminaarin, jossa kehitämme edelleen ministeriöiden yhteistyötä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi kaikilla hallinnonaloilla.

Lasten ja nuorten voimavarojen vahvistaminen

Kehittämistarve 1: Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen, kokoukset A1-A5, D2

Syrjäytyminen tai syrjään joutuminen on edelleen polttava ongelma, jonka ehkäisy vaatii eri hallinnonalojen yhteisiä tuloksellisia toimia. Esimerkiksi seuraavat ryhmät ovat vaarassa syrjäytyä: koulunsa keskeyttäneet ja pelkän peruskoulun käyneet, nuoret miehet, maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret, lapset ja nuoret, joilla on mielenterveys- ja päihdeongelmia. Suomessa on haasteena edelleen myös eri sosioekonomisten väestöryhmien väliset erot. Tärkeitä tavoitteita lasten ja nuorten kannalta ovat: jokainen nuori saavuttaa vähintään toisen asteen koulutuksen; kaikilla lapsilla on mahdollisuus harrastaa, tarvittaessa tuetusti; jokaisella lapsella on elämässään yksi pysyvä, turvallinen aikuinen.

Syrjäytymisen ehkäisyn kanssa hyvin lähekkäinen ongelma on lasten ja nuorten ylisukupolvisten ongelmien katkaiseminen ml mielenterveysongelmien varhainen tuki ja hoito. Tarvitaan mielenterveyden edistämistä odotusajasta lähtien ja edelleen lastenneuvolassa, päivähoitossa ja koulussa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää käytöshäiriöiden ehkäisyyn sekä käytöshäiriöistä kärsivien lasten tukeen ja hoitoon. Vanhempien mielenterveydellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin on tarjottava nopeasti apua.

Lasten ja nuorten osallisuutta on tärkeä vahvistaa ja lisätä perheiden tietoisuutta palveluista ja oikeuksista. Lapsiperheiden tuki arjessa (esimerkkinä kotikäynnit ja Imatran malli) sekä lasten kuuleminen ja osallistaminen tulisi saada palvelujen keskeisiksi periaatteiksi. Olennaista on lapsen ja perheen kokemus positiivisesta viranomaiskontaktista ja kiinnostuneesta aikuisesta. Lapsinäkökulmasta olisi tärkeää kartoittaa, mitä tarpeita, pelkoja tai odotuksia tulevaisuudesta lapsella on. Tämän jälkeen on jäsennettävä, miten lapsen näkökulma otetaan huomioon päätöksenteossa.

On olemassa useita näyttöön perustuvia työtapoja ja menetelmiä, jotka tulisi saada laajaan käyttöön. Lisäksi tarvitaan tietoa menetelmien kustannusvaikuttavuudesta sekä yhteistä näkemystä näytön asteen riittävyydestä. Näyttö on saatava myös riittävän hyvin esille ja yleiseen tietoisuuteen. Haasteita on edelleen asiakkaiden tunnistamisessa ja ns. kopin ottamisessa ongelmista. Palvelujen on oltava riittävät, tarvittaessa palveluja on priorisoitava ja kohdennettava niitä eniten tarvitseville asiakkaille ja käytettävä tarvittaessa riskiperusteista lähestymistä asiakkaisiin.

Varhaiskasvatuksessa on runsaasti mahdollisuuksia toimia, mutta toimijoiden välinen yhteistyö ja tiedonkulku vaativat kehittämistä. Kolmas sektori on edelleen riittämättömästi hyödynnetty voimavara. Lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä tulisi ensisijaisesti edistää lasten ja nuorten arkisissa toimintaympäristöissä kuten kodeissa, päivähoitossa ja kouluissa. Varhaiskasvatus ja koulu voivat tukea lasten hyvinvointia ja terveyttä monin tavoin. On tärkeää tunnistaa, että perheiden tukiverkostot vaihtelevat. Olennaista on vahvistaa hyvinvointia suojaavia tekijöitä kaikilla ja erityisesti riskiryhmillä. On varmistettava, että koulujärjestelmä tarjoaa lapsille ja nuorille kansalaistaitoja ja kykyä edistää omaa hyvinvointia ja terveyttä, esimerkiksi osana terveystiedon opetusta. Päiväkoteja ja kouluja voitaisiin hyödyntää myös nykyistä enemmän ilta- ja viikonloppuisin järjestöjen tai vapaaehtoistoiminnan käytössä.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi, eriarvoisuuden vähentämiseksi ja palvelujen järjestämiseksi asiakkaiden tarpeista lähtien on tämän väestöryhmän palveluja uudistettava. Lasten, nuorten ja perheiden palvelut on järjestettävä ja tuotettava toiminnallisena kokonaisuutena uudessa sote-palvelurakenteessa sekä sovittava yhteistyöstä kuntien järjestämien palvelujen kanssa. Haasteena on lukuisten eri palvelujen yhteensovittaminen sekä myöhemmässä vaiheessa vastuu- ja sopimustahojen määrittäminen. Olennaista on parantaa eri toimijoiden keskinäistä yhteistyötä sekä ammattihenkilöiden ja asiakkaiden keskinäistä yhteistyötä. Kyse on

yhtäältä kaikkia koskevista palveluista ja toisaalta pienemmistä erityisryhmistä ja -palveluista, kuten kuntoutussopimuksista Kansaneläkelaitoksen ja muiden toimijoiden kesken, vammaispalveluista tai puheterapiasta päivähoidossa.

Osana em. uudistusta on kehitettävä perhekeskusmallia sekä sen seuranta ja arviointia. Perhekeskusmalli pitää sisällään neuvolan, kasvatus- ja perheneuvolan, muun sosiaalitoimen, järjestötyön, työvoimatoimen, väkivallan ehkäisemisen sekä kohtaamispaikan lapsiperheille. Mallia on kehitetty myös muissa Pohjoismaissa. Suomessa kehittämistyötä on tehty pitkälti THL:n ja Kaste-hankkeiden sekä järjestöjen ja seurakunnan yhteistyönä. Yksi työkalu lapsiperheiden arjen tuen kehittämiseen on uusi sosiaalihuoltolaki, joka sisältää kotipalvelun ja ehkäisevän perhetyön määrällisen ja laadullisen kehittämisen. Neuvolan kotikäyntejä on kehitettävä, seurattava ja arvioitava. Tarvitaan myös uusia keinoja lasten kuulemiseksi. Järjestöillä voi olla merkittävä rooli lapsiperheiden arjen tukemisessa ja kehittämistyössä. Suomalaista tutkimustyötä ehkäisevän työn vaikutuksista on saatava esille aikaisempaa paremmin.

Lasten, nuorten ja perheiden asioiden (LNP) koordinaatiota valtioneuvostossa on tarpeen kehittää. Koordinaatio ministeriöiden välillä ja sisällä on puutteellista. Perustieto eri ministeriöiden rooleista ja ajankohtaisista LNP-asioista ei välity riittävästi muille. Tarvitaan hankkeiden ja tutkimustoiminnan parempaa koordinaatiota sekä toimintakulttuurin muutosta. Myös hyvinvointi-indikaattoreissa on puutteita. Valtioneuvoston käytössä tulisi olla yhteinen ja ajantasainen tietopohja.

Tiekartta 1:

Ministeriöiden yhteistyön tavoitteena on luoda yli hallituskauden ulottuva pitkän tähtäimen LNP-hyvinvointistrategia, sillä hallitusohjelma ei takaa riittävää jatkuvuutta. Tavoitteena on saada tämä kirjaukseksi hallitusohjelmaan tai sen toimintasuunnitelmaan. Hyvinvointistrategian työnimi voisi olla LNP hyvinvoinnin edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen hallinnonalojen yhteisenä työnä. On tarpeen sopia rakenne, jonka avulla rakennetaan eri ministeriöiden yhteistä LNP-politiikkaa ja edistetään LNP-asioita valtionhallinnossa ennen ja jälkeen hallitusohjelman.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) on tehnyt koordinaatiota koskevat pohjaehdotukset, joita on jo käsitelty kansliapäällikkökokouksessa ja joista on neuvoteltu usean ministeriön kesken 28.11.2014. Ministeriöiden kesken on sovittava, kenelle tai mille ministeriölle koordinaatiovastuu kuuluu ja mitä vastuu sisältää. Marraskuun kokouksessa sovittiin, että ministeriöiden yhteinen valmistelutyö jatkuu. Yhtenä työmuotona voisi olla keväällä 2015 ennen vaaleja järjestettävä seminaari, joka syventäisi ja konkretisoisi suunnitelmaa LNP-hyvinvointistrategian luomiseksi. Tällöin seminaarin yhteenvetoa voitaisiin käyttää myös hallitusohjelman valmistelun tukena. Työn tueksi tarvitaan hallinnonalojen yhteinen digitaalinen alusta.

Hyvinvointistrategian toimeenpanon välineeksi tarvitaan kokonaisvaltainen perheohjelma. Perheohjelma voisi sisältää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisen eri hallinnonaloilla ja niiden yhteistyönä sekä LNP palvelujen kokonaisuudistuksen. Perheohjelmassa otetaan huomioon eri kehitysympäristöjen ja palvelujen muodostamat jatkumot sekä ongelmien varhainen tunnistaminen ja tuen järjestäminen (mm. käytöshäiriöistä kärsivät lapset ja nuoret).

Osana perheohjelmaa tulisi käydä läpi lapsia, nuoria ja perheitä koskeva lainsäädäntö, arvioida sen toimeenpanon nykytilannetta ja suunnitella tuki toimeenpanon parantamiseksi. Nykyisin tiedostettuna ongelmana on olemassa olevan lainsäädännön riittämätön toimeenpano. Myös lainsäädäntöön liittyvä työ tulisi tehdä eri hallinnonalojen yhteistyönä. Uuteen varhaiskasvatuslakiin tulisi saada vahvasti mukaan hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, monialainen yhteistyö ja vaikutusten arviointi. Myös perusopetuslaki ja toisen asteen opetusta koskevat lait tulisi katsoa tästä näkökulmasta huolellisesti. Opetussuunnitelmien sisältö olisi hyvä tarkistaa hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmasta niiltä osin kuin sitä ei vielä ole tehty.

Kunnissa tulisi hyödyntää nykyistä paremmin väestön hyvinvoinnin ja terveyden seurantatietoa ja hyvinvointikertomusta. Hallintokuntien tulisi laatia aidosti yhdessä toimintasuunnitelmat, kehittää hyvinvointi- ja terveystieteitä ja hyödyntää niitä päätöksen tukena. Kunnat voivat edistää julkisten tilojen monipuolista ja tehokasta yhteiskäyttöä mm. toimitilojen ja toimintojen suunnittelun kautta. Kun esi- ja perusopetuksen uudet opetussuunnitelman perusteet tulevat voimaan, tukevat ne hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sisällyttämistä myös kuntakohtaisiin opetussuunnitelmiin. Kunnat tarvitsevat myös insentivejä terveyden edistämiseen. Sote-uudistuksen toimeenpanon yhteydessä tulisi selvittää myös valtion rahoituksen kautta tapahtuvaa ohjausta.

Kansalaisten osallisuutta tulisi vahvistaa toisaalta kansalaisjärjestöjen työn kautta ja toisaalta perheiden osallisuutta ja osallistumista vahvistamalla. Liikunta- ja kansanterveysjärjestöt voisivat olla mukana kerho-, iltapäivä- yms. toiminnassa ja tuottaa materiaaleja niihin.

Perheohjelma tulisi rakentaa mahdollisimman monen ministeriön yhteistyönä. Mukaan tarvitaan STM, OKM, TEM, SM, OM, MMM, PLM, YM, LVM. Valtionhallinnon yhteistyökumppaneita perheohjelman suunnittelussa ja toimeenpanossa olisivat mm. Kuntaliitto, ammattijärjestöt ja kansalaisjärjestöt.

Sosiaali- ja terveysministeriö on koonnut lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kokonaisuuden työstämiseksi työryhmän, jonka yhteistyönä on laadittu ehdotus LNP sosiaali- ja terveystieteiden kokonaisuuden järjestämiseksi ja tuottamiseksi sekä yhteen sovittamiseksi muiden palvelujen kanssa. Työtä jatketaan osana sote-uudistuksen valmistelua.

Lisätietoja antavat Marjo Lavikainen, STM, ja Marjaana Pelkonen, STM. Keskeisiä toimijoita ovat mm. STM, OKM, TEM, SM, OM, MMM, PLM, YM, LVM, Kuntaliitto, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), ammattijärjestöt ja kansalaisjärjestöt.

Työkäisen väestön voimavarojen vahvistaminen

Kehittämistarve 2: Ihminen on niin työkykyinen kuin ympäristö antaa hänelle mahdollisuuden, kokoukset B2 ja B4

Iso haaste on, mistä uudet työpaikat ja talouskasvu syntyvät. Ongelmia aiheuttavat perinteisen palkkatyön häviäminen, työllistämisen kustannukset, yrittäjyyden aloittamisen vaikeus, työn ja sosiaaliturvan yhdistämisen vaikeus, verokiila, työkyvyttömyyden kustannukset työnantajalle (osatyökykyiset). Nykymuotoiseen sosiaaliturvamme liittyy lähtökohtaisesti kannustongelmia, joita on mahdotonta täysin poistaa. Pohtimisen arvoista on, mitä on toimiva osallistava sosiaaliturva, mistä kaikille työkäisille löytyy kullekin sopivaa työtä ja miten vähennetään ja ennaltaehkäistään rakennetyöttömyyttä sekä miten turvataan työelämän ulkopuolelle jääneiden osallisuus ja hyvinvointi.

Työryhmä listasi lukuisia ongelmia, esimerkiksi stigmatisoituminen ja heikot valmiudet muokata työtä yksilöllisten edellytysten mukaisesti, ja joitakin ratkaisuehdotuksiakin, esimerkiksi tarvittaisiin laajempi yhteiskunnallinen eetos työnantokyvystä ja yhteiskunnallisesta vastuusta työpaikan hyveinä.

Kelan ammatillisen kuntoutuksen kriteereitä on jo muutettu siten, että myös sosiaaliset tekijät voidaan ottaa huomioon kuntoutuksen perusteena. Ammatillinen ja sosiaalinen kuntoutus vaatii kuitenkin edelleen kehittämistä. Kuntoutuksen tarve on usein monitekijäinen syrjäytyminen, jossa kietoutuvat yhteen sairaus, päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat, sosiaaliset tekijät, asunnottomuus ja ylisukupolvisuus. Kuntoutuksen tulisi edistää työelämä osallisuutta, vastata eri-ikäisten osallisuuden lisämahdollisuuksia sekä vahvistaa sosiaalisesti syrjäytyneen, moniongelmaisen työkäisen väestön työ- ja toimintakykyä. STM:n tulisi luoda kuntoutuksen yhteistyön uusi rakenne, ja perustettaville sote-alueille asettaa vastuu kuntoutuksen yhteistyön koordinaatiosta (sisällyttää ainakin järjestämispäätökseen). Lisäksi tulisi turvata kuntoutuksen paikallinen ja alueellinen yhteistyö sote-uudistuksessa. Työryhmätyöskentelyssä nousi esiin huoli TEM:in alaisen monialaisen yhteispalvelun ja STM:n alaisen sote-toimeenpanon erillisyydestä sekä siitä, toteutuuko asiakaslähtöinen kokonaisvaltaisuus ja yhden luukun periaate työttömien monialaisessa yhteispalvelussa. Jälkimmäinen on erityisen tärkeää, koska vahvimmin avun tarpeessa olevat henkilöt eivät useinkaan jaksa tai osaa hakea heille kuuluvia palveluita. Myös erillislainsäädäntö kaipaa yhteensovittamista.

Tiekartta 2:

Sosiaaliturva tulisi uudistaa kokonaisuudessaan ja uudistus käynnistää skenaariotyöllä virkamiesten ja tutkijoiden yhteistyönä. Keskeisiä elementtejä uudessa sosiaaliturvassa tulisi olla kannustavuus, väliinputoamisen estäminen, työn ja soten joustava yhdistäminen sekä aktiiviset sosiaali- ja terveyspalvelut ja etenkin palvelujen, kuntoutuksen ja tukikeinojen kokonaisuus. Tarvitaan nopeita täsmätutkimuksia esimerkiksi VNK:n strategisen tutkimuksen rahoituksella.

Työllisyyden edistämiseksi tarvitaan yhteistä politiikkaa, jossa osaamisen kysyntä ja tarjonta kohtaavat, panostetaan työllisyyden hoitamiseen ja hyvinvoinnin tukemiseen (erityisesti sote-peruspalvelut). Tämän pitäisi olla aidosti eri ministeriöiden yhteistä työtä, jolle on asetettu yhteiset tavoitteet. Heti hallituksen alussa tarvittaisiin nopea pilotti, esimerkiksi nuorisotakuusta. Työtapojen uudistamista tukisi esimerkiksi eri ministeriöiden yhteistyönä suunniteltu politiikkaohjelma, jolla on yhteinen rahoitus. Esimerkiksi selonteko voisi olla yksi työväline.

Tarvitaan uusia työn tekemisen ja yrittäjyyden tapoja. Ihmisiä tulisi kuunnella ja osata ohjata oikeisiin paikkoihin koulutukseen ja työuran alkuun pääsemiseksi. Tarvitaan yhteiskunnallisia ja sosiaalisia yrityksiä sekä osuuskuntia ja julkisille hankinnoille vahvat sosiaaliset kriteerit. Erityisryhmien mukaan lukien vammaiset työllistämislle tulisi asettaa työllistämisen tuki/velvoite

(vrt. Tanska ja Hollanti), esimerkiksi 5 % työllistämismäärä. Koulutusjärjestelmää on kehitettävä joustavammaksi ja työssä oppimista mahdollistettava nykyistä paremmin.

Kuntoutuksen osalta on tarpeen kartoittaa tietopohja, toimijat, palvelut ja rahoitus sekä muodostaa selkeämpi rahoituspohja. Lisäksi tulisi tarkentaa vastuuta ja työnjakoa kohderyhmistä ja heidän palveluistaan, karsia päällekkäisyyksiä ja varmistaa etenkin haastavien kohderyhmien palvelut (varmistaa, ettei jää väliinpuotajia). Tärkeää on säilyttää erityisosaaminen, mutta luoda yhtenäinen polku luominen peruspalveluista erityispalveluihin. Kaikelle kuntoutukselle on luotava yhtenäinen seuranta järjestelmä.

Kantavaksi periaatteeksi tulisi ottaa: ”Ihminen on juuri niin työkykyinen kuin ympäristö antaa hänelle mahdollisuuden.” Tämän tavoitteen saavuttamiseksi työtä tulisi muokata, pilkkoa ja räätälöidä sekä vahvistaa yritysten yhteiskunnallista vastuuta ja torjua stigmoja.

STM koordinoi kehittämistarpeen jatkovalmistelua. Lisätietoja antaa Eveliina Pöyhönen, STM. Keskeisiä toimijoita ovat mm. TEM, STM, OKM, SM ja OM.

Kehittämistarve 3: Vaihtelevat työurat, kokoukset B3 ja D3

Pitkäaikaisten ja yhtenäisten Työurien sijaan yleistyvät vaihtelevat työurat, joihin voi sisältyä erilaisia katkoksia ja siirtymiä työn, opiskelun ja työttömyyden välillä. Täysiaikaisen palkkatyön merkitys vähenee, ja sen ohella yleistyvät yrittäjyyden ohella erilaiset itsensä työllistämisen muodot sekä osa-aikaiset työsuhteet, joita voi olla samalla henkilöllä yhtä aikaa useita. Haasteeksi muodostuu turvata työntekijöiden hyvinvointi ja voimavarat. Näissä tilanteissa ei useinakaan ole selkeää vastuutahoa eikä koordinaatiota työkyvyn tukemiseen ja työssä jaksamisen turvaamiseen. Oman lisänsä tuovat ihmisten erilaiset elämänvaiheet, kuten pienten lasten vanhemmuus, vanhempien ikääntyminen sekä oma ikääntyminen. Erilaiset työnteon muodot vaikuttavat työikäiseen väestöön sukupuolittuneesti.

Työelämään olisi tarve luoda joustavuutta ottamalla paremmin huomioon yksilölliset elämäntilanteet ja uravaiheet. Olennaista olisi löytää keinoja saada nuoret mukaan työelämään nykyistä paremmin. Naisten ja miesten erilaiset työurat on myös tunnustettava ja tunnistettava (perhevapaat, raskaussyrjintä, osa- ja määräaikaisuus, palkkaus, työn ja perheen yhteensovittamisen sukupuolittuneisuus). Joustavuutta estävät mm. lainsäädäntö, asenteet ja käytännöt, tulotaso ja siihen kytkeytyvät tukirakenteet sekä työn määrän arviointi. Joustavampi työelämä voisi tuottaa hyötyjä yksilöiden vahvemman osallisuuden ja hyvinvoinnin sekä paremman terveyden kautta.

Tiekartta 3:

Työelämää, sosiaaliturvaa ja työterveyshuoltoa koskeva lainsäädäntö on tarpeen uudistaa ottaen huomioon työntekomutojen muutos. Tämä on ensisijaisesti TEM:n ja STM:n tehtävä.

Työllisyyden ja työpaikkojen rinnalle on tarpeen nostaa hallitusohjelmaan näkökulmaksi myös työllistyvyys. Työllistyvyyden tarkastelu vaatii etenkin TEM:n, STM:n ja OKM:n yhteistyötä.

Työterveyshuollon katvealueet on kartoitettava ja työterveyshuollon tasoiset työkykyä tukevat palvelut on saatava koko työikäiselle väestölle. Työn teettäjän vastuuta on selkeytettävä. Naisten ja miesten työurien erot on tunnistettava ja sukupuolittuneet haitat työelämässä on minimoitava.

STM selvittää kehittämistarpeen mahdollista jatkovalmistelua. Lisätietoja antaa Meri Larivaara, STM. Keskeisiä toimijoita ovat mm. TEM, STM ja OKM.

Kehittämistarve 4: Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen työpaikoilla, kokoukset B1, B2 ja D8

Työpaikat on tärkeää saada kiinnostumaan työhyvinvoinnista sekä hyvinvoinnista ja terveydestä laajemminkin tuottavuuden tekijänä. Työpaikoilla on mahdollista luoda edellytyksiä ja poistaa esteitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Haasteita kuitenkin tuottavat erilaiset

lähestymistavat ja taloudelliset näkökohdat. Työntajat on kyettävä vakuuttamaan siitä, että investointi työhyvinvointiin on taloudellisesti kannattavaa. Työhyvinvoinnin osalta ei ehkä tällä hetkellä mitata oikeita asioita tuottavuuden kannalta. Johtajuudessa on tärkeää strateginen hyvinvoinnin johtaminen (hyvinvointi voimavarana) ja ajatella pitkäjänteisesti kvartaalien sijaan. Osallistavan työyhteisön merkitystä työhyvinvoinnissa ei täysin vielä ymmärretä. Työpaikoilla pitäisi saada syntymään innostus työn tekemiseen. Tätä kautta olisi mahdollista varmistaa pidemmät työurat ja innovatiivisuus, joista edelleen syntyy kasvua ja parempaa tuottavuutta. Työpaikoilla tarvitaan nykyistä enemmän suvaitsevaisuutta, erilaisuuden arvostamista ja monimuotoisuutta, mukaan lukien työn ja perheen yhteensovittaminen. Julkisuudessa ei näy riittävästi hyviä esimerkkejä, mikä johtuu osin siitä, että hyvät uutiset eivät myy mediassa. Myös pienten työpaikkojen yleistymisen voi heikentää osaamista. Työpaikoilla puuttuu monesti luottamusta ja yhteistyötä, ja näitä korvataan kontrollin suomalla vallalla. Asenteita on vaikea muuttaa. Esimiestuki vaihtelee. Innovatiivisuuden voimaa väheksytään johtamisessa ja osaamista ei ymmärretä investointina. Yksittäinen työpaikka ei tunne omia työhyvinvointiongelmiaan eikä niistä aiheutuvia kustannuksiaan.

Oleennaista olisi varmistaa, että työkyvyttömyyttä aiheuttavat tekijät havaitaan työpaikalla varhain. Työpaikat voivat edistää myös koko henkilökunnan hyvinvointia ja terveyttä pienin käytännönläheisin keinoin, kuten työmäärän kohtuullisuus, keskusteleva työpaikka kulttuuri, terveyden edistämisen näkökulma johtamisessa, työn tauotus, korkeudeltaan säädettävät työpöydät, ergonomia, työpaikkaruokailu, liikunta- ja kulttuurisetelit, työkykyä tukeva ja työpaikan tarpeiden mukaan räätälöity työterveyshuolto, suihku- ja pukuhuonetilat työmatkaliikunnan tukemiseksi, kävelykokoukset, tietokoneen käyttökiellot ja tauotukset, palkkalisät hyvistä elintavoista, etätyömahdollisuudet, henkilökohtaisten tulostinten poistaminen ja hyvät porraspasteet.

Tiekartta 4:

Työn eteenpäinvieminen vaatii, että selkeytetään työhyvinvoinnin sekä yleisemmin hyvinvoinnin ja terveyden merkitystä kokonaistuottavuuden osana. Kun tehdään aito strateginen hallitusohjelma, on mahdollista tehdä aitoja valintoja ja priorisoida. Hallintohimmeleitä on purettava, ja työpaikoille on saatava apua yhdeltä luukulta.

Työpaikkojen rooli hyvinvoinnin, terveyden ja työhyvinvoinnin edistäjänä on sisällytettävä mukaan strategiseen hallitusohjelmaan. Tärkeää on määritellä asiasisällöt ja rakenne ennen tekemistä. Tavoitteet on asetettava selkeästi ja konkretisoitava. Samoin on valittava ja luotava mittarit, erityisesti työhyvinvointi-investoinneille tarvitaan mittareita ja mittareille tunnettavuutta. Tuloksena on luotava pysyvät tavat toimia ja aitoa yhteistyötä. Työpaikat tarvitsevat konkreettista tukea tavoitteiden toteuttamisessa. Pitäisi olla selkeät tukiprosessit valtionhallinnosta, mm. TTL, TEM, työpaikoille asti. Kehittämistyön aikajänne tulee olla vähintään tulevan hallituskauden mittainen.

STM selvittää kehittämistarpeen mahdollista jatkovalmistelua ja mm. yhteyttä Työelämä 2020 -hankkeeseen. Lisätietoja antaa Meri Larivaara, STM. Keskeisiä toimijoita ovat mm. TEM, STM ja Työterveyslaitos (TTL).

Kehittämistarve 5: Työterveyshuollon ja työsuojelun yhteistyö, kokoukset B3 ja B5

Työterveysyhteistyö tarkoittaa keinoja, joilla työnantaja, työntekijät ja työterveyshuolto yhteistoiminnassa edistävät työpaikan hyvinvointia, työterveyttä ja työturvallisuutta. Työterveysyhteistyötä tulisi tukea nykyistä enemmän niin käytännön työelämässä kuin hallinnon eri tasoillakin. Työterveyshuollon ja työsuojelun ministeriötason yhteistyötä tulisi tiivistää. Samoin teemayhteistyö asiantuntijalaitoksissa vaatii kehittämistä. Esimerkiksi työn kuormittavuuden arviointi on sekä työterveyshuollon että työsuojelun haaste, ja tarvitaan työkuormituksen mittareita. Yhteistyötä ja tehtävien selkeytystä tulisi tehdä myös aluehallintovirastojen ja Valviran kanssa.

Koulutus luo pohjaa sille, että tiedetään, mitä toiset tekevät. Työterveyshuollon ja työsuojelun koulutusten sisältöihin tarvitaan tuntemusta molemmista teemoista, jotta tiedetään toisten tehtävistä ja niiden sisällöistä. Yhteiset koulutukset tai koulutusmoduulit voisivat parantaa tilannetta.

Työpaikkatasolla työsuojelu-, työterveys- ja hyvinvointitoiminnot eivät muodosta kokonaisuutta.

Sekä työterveyshuollossa että työsuojelussa on lukuisia toisilleen läheisiä haasteita.

Työhyvinvoinnin ongelmia halutaan usein ulkoistaa esimerkiksi työterveyshuollolle. Jotkut työterveyshuollon palvelutuottajat myyvät palveluja markkinalähtöisesti eivätkä aina työpaikan tarpeista lähtien, eivätkä työpaikat eivät aina osaa ostaa työterveyshuollon palveluja.

Työnantajavastuu on hämärtynt.

Pienet työpaikat tarvitsevat apua sekä työsuojelun että työterveyshuollon järjestämiseksi.

Mahdollisuudet töiden järjestelyihin tilanteissa, joissa työntekijän työkyky on alentunut, ovat pienillä työpaikoilla merkittävästi rajoitetummat kuin suuremmilla työpaikoilla. Toisaalta ongelmallisena koetaan myös se, että eräät kannusteet, jotka toimivat suuremmissa yrityksissä, eivät toimi pienissä. Pienet yritykset tarvitsisivat neuvoja työsuojeluasioissa, ja työterveyshuolto voisi mahdollisesti auttaa tässä (esim. Pira-malli). Haasteita tuottaa se, että työsuojelun koetaan liittyvän läheisesti edunvalvontaan. Pirstaleisuuden tilalle tarvitaan yhteistyötä, mutta nykyisellään rakenteet eivät tue yhteistyötä eikä yhteistyölle ole luontevia tapoja.

Työelämän ulkopuoliset työikäiset tarvitsevat työterveyshuollon osaamista työ- ja työllistymiskykynsä ylläpitämiseksi.

Tiekartta 5:

STM:n sisällä on parannettava työsuojeluosaston ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen osaston yhteistyötä ja hyödynnettävä synergiaetuja. Työterveyslaitoksessa tulisi edelleen kehittää työsuojelun ja työterveyshuollon teematason yhteistyön toimivuutta. AVI:n ja Valviran eri yksiköiden yhteistyötä tulisi parantaa ja selkeyttää. Työterveyshuollolle ja työsuojelulle tulisi luoda yhteisiä osioita koulutukseen.

Työpaikkatasolla tulisi koota yhteen työsuojelu-, työterveys- ja hyvinvointitoimintoja. Tämä edellyttää riittävää ohjeistusta, hyviä käytäntöjä ja tavoitetta tukevia säädöksiä. Roolit, vastuut ja yhteistyö on tärkeää määritellä. Työterveysyhteistyön tiivistämisessä tulee ottaa mukaan työsuojelu ja sopia yhteisesti tavoitteista ja säännöllisestä yhteydenpidosta. Työpaikkaselvityksissä on huomioitava työpaikan riskinarviointi. Ennaltaehkäisevän ja hoitavan työterveyshuollon integraatio tukee yhteistyötä työpaikan kanssa.

Työelämän ulkopuolella oleville työikäisille tulee turvata työterveyshuollon osaaminen uusien keinoin. Ehdotettiin, että tyel-yhtiöiden tulisi kustantaa työsuhteen päättymisen jälkeiset työ- ja työllistymiskykyä tukevat toimenpiteet, ja sote-alueiden ottaa vastuu terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palvelujen järjestämisestä. Isot työpaikat voitaisiin velvoittaa tarjoamaan irtisanotuille määräaikaisesti, esim. 6 kk-1v ajan, työterveyshuollon palveluja.

Pienten yritysten työsuojelun ja työterveyshuollon parantamiseksi on Jukka Ahtelan 4/2014 tekemässä raportissa ”Työ hyväksi: Sanoista tekoihin - tekemistä kaikille” useita ehdotuksia, joita ollaan toimeenpanemassa TSO:n toimesta, mm. pienten työpaikkojen HR-pooli ja siihen liittyen työterveyshuollon korvausjärjestelmän kehittäminen sekä sopimusmalli osatyökyvyn hyödyntämiseksi erityisesti pienille työpaikoille.

STM selvittää kehittämistarpeen mahdollista jatkovalmistelua. Lisätietoja antaa Meri Larivaara, STM. Keskeisiä toimijoita ovat mm. STM, TTL, Valvira ja aluehallintovirastot.

Hyvinvointia tukeva ympäristö

Kehittämistarve 6: Ilmastonmuutos ja terveys, kokous C1

Ilmastonmuutoksen vaikutuksista terveyteen ei ole tällä hetkellä kokonaiskuvaa, ja tietoisuus haitoista on Suomessa heikkoa. Ilmastonmuutoksen torjuntatoimiin ei panosteta riittävästi, ja terveysseuraamuksia ei oteta huomioon torjuntatoimien suunnittelussa. Kustannuslaskelmissa käytetään liian lyhyttä perspektiiviä. Ylipäänsä ilmastonmuutoksen vaikutuksista Suomessa on vähän tietoa, ja tieto ei välity päättäjille. Yhteistyö hallinnon alojen välillä ei ole riittävää.

Tiekartta 6:

Ilmastonmuutoksen terveysvaikutusten kokonaisuus on otettava haltuun. Resursseja tähän voisi tarjota mm. Suomen akatemia, jos käyntiin saataisiin strateginen tutkimusohjelma ”Ilmastonmuutos ja terveys”. Tätä voisivat lobata mm. YM, STM ja TEM. STM ja THL tekevät kevään 2015 aikana ministeriökierroksen tavoitteenaan vakuuttaa eri hallinnonalat ohjelman tarpeellisuudesta. Vuoden 2015 aikana tuotetaan suomenkielinen positiopaperi, jossa nostetaan ilmastonmuutoksen merkitys suomalaisten terveydelle esiin, ja korostetaan terveyden huomioimista kaikessa ilmastonmuutokseen liittyvässä päätöksenteossa.

Terveysseuraamukset otetaan jatkossa paremmin huomioon torjuntatoimien suunnittelussa. Ensimmäisinä askelina tämän edistämiseksi pyritään terveysalan asiantuntija saamaan Ilmastopaneeliin vuonna 2015, ja sisällytetään ilmastostrategiaan puunpolton terveysvaikutukset seuraavan päivityksen yhteydessä.

Hallinnonalojen välistä yhteistyötä edistää mm. sosiaali- ja terveysalan asiantuntijalaitosten yhteenliittymän eli SOTERKOn ohjelma ilmastonmuutoksen terveysvaikutuksista, joka pyritään käynnistämään joulukuussa 2014. STM nimittää vuonna 2015 neuvottelukunnan, jonka toimialaan kuuluvat ilmastonmuutoksen terveysvaikutukset.

Tietoisuutta on tarpeen parantaa viestinnän avulla. Tärkeitä keinoja tässä on substanssiosaamisen resursointi ja substanssihenkilöiden toteuttama suunnitelmallinen viestintä. THL ja Kuntaliitto voisivat ottaa tässä keskeisen roolin tuottamalla heräteartikkeleita ja tiedotteita sekä antamalla haastatteluja.

YM ja STM suunnittelevat jatkovalmistelua 5.12.2014. Lisätietoja antavat Timo Saarinen, YM, Jari Keinänen, STM, ja Meri Larivaara, STM. Keskeisiä toimijoita ovat mm. YM, STM, TEM, THL ja Kuntaliitto.

Kehittämistarve 7: Rakennettu ympäristö ja terveys, C5

Rakennettu ympäristö voi vaikuttaa hyvinvointiin ja terveyteen sekä edistävästi että heikentävästi. Terveellisyyteen vaikuttavia tekijöitä ei aina nähdä kokonaisuutena. Toimijoita on paljon, ja vastuut ovat epäselviä. Tärkeitä huomioonotettavia tekijöitä ovat esteettömyys, esteettisyys, tilasuunnittelu ja energiatehokkuus. Rakennuksen suunnittelussa sekä rakentamisen ja ylläpidon aikana on tarpeen ottaa huomioon rakennuksen elinkaari. Eduskunnan tarkastusvaliokunta tilasi vuonna 2012 tutkimuksen ”Rakennusten kosteus- ja homevauriot,” jonka perusteella tarkastusvaliokunta antoi hallitukselle 14-kohtaisen toimenpidelistan. Asiasta valmistui eduskunnan mietintö vuonna 2013, minkä jälkeen ministeriöt saivat toimenpidelistat. Tarkastusvaliokunnan kuulemiset ministeriöittäin on toteutettu vuonna 2014, mutta on epäselvää, miten tästä jatketaan.

Tiekartta 7:

Työryhmätyöskentelyssä tuotettiin huolellinen ja yksityiskohtainen tiekartta, johon oli kirjattu eri tarvittavat toimet, keskeiset toimijatahot ja vuositasen aikataulu vuodesta 2015 lähtien. Tiekartta löytyy liitteestä sivuilta 27–28.

YM ja STM suunnittelevat jatkovalmistelua 5.12.2014. Lisätietoja antavat Timo Saarinen, YM, Jari Keinänen, STM, ja Meri Larivaara, STM. Keskeisiä toimijoita ovat mm. YM, STM, TEM, OKM ja VM.

Kehittämistarve 8: Yhdyskuntasuunnittelu, hyvinvointi ja terveys, kokoukset C3 ja C6

Ympäristö toimii parhaimmillaan voimavarana ja tukee väestön hyvinvointia.

Voimavaranäkökulmaa voidaan vahvistaa tukemalla alueiden monimuotoisuutta, vahvistamalla osallisuutta asuinalueilla sekä suunnittelemalla ympäristö viihtyisäksi ja turvallisuutta lisääväksi.

Yhdyskuntasuunnittelussa haasteita tuottaa autioituvien alueiden ja ruuhka-alueiden vastakohtaisuus. Kaupunki- ja maaseutuympäristö edellyttävät erilaista yhdyskuntasuunnittelua, ja monipuolistavat väestön mahdollisuuksia ammentaa hyvinvointia ympäristöstä. On tärkeää sovittaa yhteen liikkuminen ja asuminen ottaen huomioon toisaalta liikenteestä tulevat haitat, kuten melu ja hiukkaset, ja mahdollistamalla liikkumisen monipuolisuutta, kuten kimppakyydit ja hyötyliikunta. Alueiden käytön suunnittelujärjestelmä ei välttämättä huomioi riittävästi ihmisvaikutuksia, kuten esteettömyyttä, palveluiden saatavuutta ja terveysvaikutuksia. Tärkeitä näkökulmia olisivat mm. ikääntyneiden määrän kasvu, turvattomuus/turvallisuus, liukkauden estäminen, viheralueiden sovittaminen tiiviiseen yhdyskuntarakenteeseen sekä ilmastomuutoksen huomioiminen kaupunkisuunnittelussa. Jokamiehen oikeus, lähiluonto ja hiljaisuus ovat merkittäviä ympäristöön liittyviä voimavaroja.

Kehittämistyötä tulisi lähitulevaisuudessa kohdentaa ainakin tonttipolitiikan suunnitteluun, melu- ja pienhiukkashaittojen hallintaan suunnittelulla ja päätöksenteolla, palveluntarjonnan uusiin muotoihin (esimerkiksi liikkuvia palveluautoja myös kaupungeissa), asukkaiden osallistumiseen elinympäristönsä vaikuttavaan päätöksentekoon aktiivisesti ja varhaisessa vaiheessa, maaseudun elinvoimaisuuteen sekä arktisen alueen potentiaalin hyödyntämiseen. Taloudellinen niukkuus ja priorisoinnin tarve muodostavat uhkan ympäristön kehittämislle voimavaraksi.

Tiekartta 8:

Tarvitaan enemmän suunnittelijoiden ja päättäjien keskinäistä yhteistyötä. Liikkumisen ja asumisen yhteensovittamista on kehitettävä kaupungeissa ja maaseudulla. Maaseudun elinvoimaisuutta on vahvistettava, mm. koulutusmahdollisuuksilla, työpaikoilla ja palveluilla sekä eri ikäryhmät huomioon ottaen. Tässä voidaan hyödyntää uusia innovaatiota kuten tietoverkkoja. Paikallisesti voidaan osallisuutta vahvistaa mm. erilaisilla vaikuttamispäivillä ja hyödyntämällä sosiaalista mediaa. Yhdyskuntasuunnittelun tukena voitaisiin hyödyntää kansanterveyden kannalta merkittävien terveysvaikutusten ohjeistusta. Ihmisvaikutusten arviointia osana päätöksentekoa on tärkeää vahvistaa.

On tarpeen, että LVM, YM, STM, TEM ja MMM tekevät jatkossa tiiviimpää yhteistyötä liikenteen, asumisen ja yrittämisen yhteensovittamiseksi. Keskeisiä työkaluja ovat yhdyskuntasuunnittelun terveysvaikutusten arvioiminen sekä yhteistyömekanismin luominen vuoteen 2016 mennessä.

YM ja STM suunnittelevat jatkovalmistelua 5.12.2014. Lisätietoja antavat Timo Saarinen, YM, Jari Keinänen, STM, ja Meri Larivaara, STM. Keskeisiä toimijoita ovat mm. YM, LVM, STM, TEM ja MMM.

Kehittämistarve 9: Ympäristöterveysvaikutusten arviointi, kokous C7

Monimutkaisissa ongelmissa organisaatorajat ylittyvät, ja jonkun tahon pitäisi pystyä muodostamaan kokonaiskuva eli tekemään organisaatorajat ylittäviä arviointeja. Tämä on tyypillistä ympäristöterveysvaikutusten arvioinnille. Keskeisiä kysymyksiä tällöin ovat osaaminen, vastuutaho, työn toteuttaja ja työn maksaja. Päätöksenteon tapahtumahorisontti on myös kovin lyhyt. Esimerkiksi perheneuvolatoiminta ehkäisee rikollisuutta ja perheväkivaltaa, mutta pitkällä viiveellä. Niinpä sen rahoittaminen nyt on vaikeaa, vaikka vaikuttavuus on hyvä. Tällainen

vaikutusarvioinnin tuottama tieto on konkreettisuudestaan huolimatta vaikea kanavoida päätöksentekoon.

Tärkeitä kysymyksiä ovat myös vaikutusarvioinnin tarkkuus ja laatu. Esimerkiksi ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa IVA:ssa on käytössä tarkistuslistoja asioista, joita pitäisi huomioida päätöksenteossa. Ongelmana kuitenkin voi olla se, että vaikka listan käy läpi, ei suunnittelijalla ole riittävää tietotaitoa asioista, jotta voisi ottaa kantaa siihen, onko jollakin toimenpiteellä vaikutuksia vai ei ja miten tilanteeseen voi vaikuttaa. Niinpä arvioinnin laatu voi jäädä huonoksi vaikka siihen on olemassa työkalu. Valmiita työkaluja kuitenkin tarvitaan. Koska niiden kehittäminen kuitenkin on työlästä, kysymys kuuluu, mistä aiheista niiden kehittäminen pitäisi aloittaa. Nämä haasteet koskevat sekä säädösvalmistelua että esimerkiksi kuntatason toimenpiteitä kuten kaavoitusta. Vaikka ne ovat prosesseina aika erilaiset, niissä on paljon yhteisiä asioita ja kehityskohteita, kun niitä tarkastellaan tiedontuotantoprosesseina.

Vaikutusarvioinnissa tärkeää on nimenomaan huomata sen merkitys monimutkaisissa, organisaatorajat ylittävissä ongelmissa. Ratkaisevaksi kysymykseksi tulee, miten tieto saadaan virtaamaan eri sektorien välillä. Jos tieto ei virtaa kunnolla (tai tehtäväksiänto tulee kehysbudjetoinnin ja sektorikohtaisten tavoitteiden muodossa), tuloksena on osaoptimointia ja yhteiskunnan kannalta tehotonta työskentelyä. Sen sijaan pitäisi pyrkiä tästä pois kohti kokonaiskuvaa. Vasta sitten onnistuu kunnollinen priorisointi.

Liikkeelle pääsemiseksi ovat tarpeen ketterät kokeilut, joissa nojataan näyttöön perustuvaan tietoon, mutta onko tähän todellista halua tai onko se sallittua? Lainsäädäntötyössä tasavertaisuusvaatimus aiheuttaa esteitä, koska jotain lakia ei voi kokeilumielessä säätää vain joihinkin kuntiin ja vertailla muihin. Mutta asiaa pitäisi kehittää edelleen. Esimerkiksi vaikka ei ole mahdollista kieltää tupakan myyntiä yksistä kunnista ja sähkötupakan toisista, voisi tätä kuitenkin ketterästi kokeilla. Voisi esimerkiksi kutsua tupakoijia mukaan kokeeseen, jossa osallistujat arvotaan kahteen ryhmään ja toisille toimitetaan sähköllistä ja toisille sähkötöntä tupakkaa (rahallisesti ei kuitenkaan tueta tupakointia vaan osallistujat polttavat ja maksavat tupakastaan sen kuin ennenkin).

Ketterien kokeilujen rahoitus muodostaa haasteen. Periaatteessa ne kai johtavat päätöksentekijän tehokkaampaan rahankäyttöön ja siten maksavat itse itsensä takaisin, joten päättäjällä pitäisi olla intressi irrottaa rahat niihin normaalibudjetista, kunhan kokeilussa tarkastellaan järkevää kysymystä, jonka ratkaisemisesta tulee lisäarvoa.

Tiekartta 9:

Käynnistetään muutama ketterä kokeilu ympäristöterveysvaikutusten arvioinnista ja julkistetaan niiden tulokset mahdollisimman laajasti, jotta niistä voivat hyötyä myös muut vastaavia toimenpiteitä mieltävät tahot. Konkreettiset työkalut hankaliin vaikutusarviointeihin todettiin tärkeiksi. Niinpä päätettiin ottaa yksi tai kaksi altistetta, joihin kehitettäisiin helppokäyttöinen konkreettinen työkalu terveysvaikutusten arviointiin. Tämä on THL:n vuoden 2015 alusta aloittavan Vaikutusarvioinnin yksikön toimenkuvaan kuuluvia asioita, ja se on myös TEKAIKU-hankkeen yksi tavoite. Kahta aihetta ideoitiin työryhmässä. Nämä ovat selkeästi sellaisia, joiden merkitys ylittää hallintokuntarajat ja monien muidenkin kuin terveyspuolen päättäjien tulisi kiinnittää niihin huomiota.

1. Pienhiukkaset: Puun pienpoltto on erityinen ympäristöterveysongelma, ja sitä varten pitäisi kehittää laskuri terveysvaikutuksille. Suurin osa tarvittavasta tiedosta on jo kerättyä THL:ssä, ja myös laskentaa on muuhun tarkoitukseen kehitetty. Tämän räätälöinti tähän tarkoitukseen onnistunee nopeastikin, ja arvio on pilottiversion olemassaolosta 31.1.2015. Vastuuhenkilönä Jouni Tuomisto.
2. Liikuntavaikutusten arviointi olisi myös tärkeää esimerkiksi kaavoituskysymyksissä. Mahdollisesta olemassa olevasta laskurista kysyttiin valtion liikuntaneuvoston Minna

Paajaselta. Hän sanoi, ettei heillä sellaista ole, mutta WHO:lla on: <http://heatwalkingcycling.org/> Tämän kehittämistä edelleen suomalaisiin oloihin voisi siis harkita. Lisäksi löytyi liikunnan ja kaavoituksen suhteita tarkasteleva ohjesivusto <http://www.liikuntakaavoitus.fi>.

Long list: Siikarannassa esiteltiin pikaisesti VNK:n työstämä ns. long list, jossa on koottuna ministeriöiden tulevaisuuskatsauksista nostettuja usein toistuvia painopisteitä. Työryhmä totesi, että tässä muistiossa mainittuja asioita pitäisi verrata tähän pitkään listaan sen arvioimiseksi, missä ovat niiden yhtymäkohdat. Jos yhtymäkohtia on, yhteisiä tavoitteita ja toimenpiteitä voidaan edistää yhdessä tehokkaasti. Tämä työ toteutetaan siten, että työryhmän vetäjä Jouni Tuomisto lähettää muistiinpanot VNK:hon Jouni Varangalle ja Ulla Rosenströmille tiedoksi ja vertailun tekemiseksi 30.11.2014 mennessä.

THL koordinoi kehittämistarpeen jatkotyötä. Lisätietoja antaa Jouni Tuomisto, THL.

Kehittämistarve 10: Riskien hallinta, kokoukset C2 ja C4

Riskien hallinnassa on tärkeää arvioinnin ja hallinnonalojen koordinaation merkitys. Prosessien tulisi olla yksinkertaisia ja riskien hallinnan fokukset mietittyjä. Riskien hallinnan kenttä on laaja. Se sisältää isoja kertariskejä, kuten merikuljetukset maanteilla ja rautateilla, ydinvoimalat ja Talvivaaran kaltaiset suuret ympäristöonnettomuudet. Se sisältää myös jatkuvia ja pitkäkestoisia riskejä, joista osa on mittakaavaltaan suuria ja osa pieniä. Riskien hallintaa arvioitaessa joudutaan usein punnitsemaan vastakkain höytyjä ja haittoja, esimerkiksi energiatehokkuus vs. sisäilman laatu, kalan syönti, energiansäästölamput ja elohopea, energiavarmuus vs. liikenneinfrastruktuuri.

Kansallisen riskein hallinnan ohella on tärkeää yli valtiorajojen tulevien riskien hallinta. Näitä ovat mm. ilmastonmuutos, kulkutaudit (esim. ebola), ydinsäteily, metsäpalojen myötä kulkeutuvat pienhiukkaset, äärioliikkeet sekä maailmalta kantautuvien huonojen uutisten suhteuttaminen. Haasteita ja mahdollisuuksia luovat rajat ylittävänä ilmiönä vientikysyntä (Team Finland -toiminnan kehittäminen), monikulttuurisuus ja sosiaalisen median kautta leviävät ilmiöt.

Tiekartta 10:

Hallitusohjelmaan tarvitaan kirjaus: ”Vahvistetaan yhteistyötä ministeriöiden välillä riskienhallinnan parantamiseksi.”

Jotta päätöksenteosta saataisiin johdonmukaisempaa, pitäisi paremmin kartoittaa nykyistä ympäristöaltisteiden aiheuttamaa tautitaakkaa ja toimenpiteitä, joilla sitä voidaan vähentää. Tämä on työtä, joka on joka tapauksessa meneillään THL:ssä ja TEKAISU-hankkeessa, mutta nykyistä laajempaa yhteistyötä tarvittaisiin. Tällaisia askelmerkkejä hahmoteltiin työryhmässä:

1. SYKEN Ari Saarinen esitti idean, että altisteiden, vaikutusten, toimenpiteiden ja toimijoiden kokonaisuudesta tehtäisiin lohkokaavio tai systeemikuva, josta olisi helppo nähdä karkealla tasolla asioiden ja vuorovaikutusten suuruudet. Tämä syntyy 5/2015 mennessä, kunhan keskustelu THL:n ja SYKE:n kesken saadaan tästä asiasta vauhtiin.
2. THL:n tautitaakkatyö jatkuu ja kokonaiskuva asiasta voisi olla tarjolla vuonna 2016.
3. Ministeriöt yhdessä voisivat edistää yllämainittua konkreettisten työkalujen ideaa siten, että niitä olisi käytössä kaikilla hallinnonaloilla vuonna 2018 siten, että työkaluja on useita ja niiden käyttö ylittää hallintokuntarajat. Työssä tulee priorisoida aiheita, joiden vaikutusarvioinnista on hyötyä usealla hallinnonalalla ja jotka hyötyvät kokonaisuoptimoinnista.

YM ja STM pitävät jatkotyöstä yhteiskokouksen 5.12.2014. Lisätietoja antavat Timo Saarinen, YM, Jari Keinänen, STM, ja Meri Larivaara, STM. Keskeisiä toimijoita ovat mm. YM, STM, SYKE ja THL.

Kansanterveyden turvaaminen ja esteetön hyvinvointi

Kehittämistarve 11: Hyvinvointia ja terveellisiä elintapoja tukevat kannustimet, kokoukset D5 ja D9

Valtion keskeisiä keinoja vaikuttaa elintapoihin ovat normi- ja resurssiohjaus. Veropolitiikalla voidaan luoda kannustimia julkisille toimijoille kuten kunnille, yrityksille ja kansalaisille. Valtio voi käynnistää erilaisia kokeiluja ja muokata yritysten toimintaympäristöjä. Haasteita tuottavat mm. informaation inflaatio ja intressiristiriidat esimerkiksi alkoholipolitiikan alueella.

Valtion strateginen tavoite tulisi olla hyvinvoinnin lisääminen. Olisi keskeistä hakea keinoja, joka vaikuttaa laaja-alaisesti, esimerkiksi työ on parasta sosiaaliturvaa (työllisyyteen panostaminen). Suuri haaste on, että kasvua ei välttämättä enää tulekaan. Tällöin on mietittävä keinoja, jotka eivät aiheuta lisää kuluja, toisin sanoen erilaisia kannustinmekanismeja. Tosin kannustimet voivat toisinaan lisätä myös kuluja ainakin lyhyellä aikavälillä. Valituilla toimilla voi olla myös ei-toivottuja vaikutuksia etenkin eriarvoisuuteen. Tämän vuoksi olisi tärkeää vahvistaa ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia yhteiskunnallisissa toimenpiteissä.

Terveisiin elintapoihin tulisi miettiä spesifisesti taloudellisia kannustimia, jotka voivat kohdentua sekä järjestelmiin että yksilöihin. Järjestelmätason esimerkkejä ovat mm. sote-uudistus ja kuntarahoituksen kannustavuus sekä liikkuva koulu ja muut hankkeet (toimintatavan muutos). Liikunta- ym. tapahtumien julkinen sponsorointi tulisi olla ehdollista ja terveyden edistämisen näkökulmaan sitouttavaa. Esimerkiksi tapahtumanjärjestäjiä voitaisiin velvoittaa pidättäytymään alkoholitarjoilusta ja alkoholimainonnasta vastineena julkiselle tuelle. Kannustavuutta ja vastikkeellisuutta tulisi lisätä myös avustuksissa valtiolta kunnille. Yksilötason esimerkkejä ovat mm. alkoholi, tupakka, tyydyttynyt rasva, suola- ja makeisvero, polttoainevero, liikunta yms. setelit, työpaikkaruokailu, lounassetelin käyttökohteet, työttömille tuettu työpaikkaruokailu, avoimen päiväkodin ruokailu, senioritoiminta (kuljetukset ym.).

Jo nyt tunnetaan keinoja, mutta poliittinen tahto ja tehokas toimeenpano ovat ratkaisevia haasteita.

Tiekartta 11:

Valtioneuvostossa koordinaatiovastuu elintapoihin vaikuttamisessa on STM:llä, mutta muilla hallinnonaloilla on keskeinen rooli toimenpiteiden eteenpäin viemisessä. Toimia olisi tarpeen tehostaa niin pian kuin mahdollista. Työryhmissä listattiin ehdotuksia toimista ja keskeisistä toimijatahoista. Tarkemmat ehdotukset löytyvät liitteestä sivuilta 34–35 ja 36–37.

Tiekarttaa hyödynnetään Terveys 2015 -kansanterveysohjelman jälkeisessä kansanterveystyön ohjauksessa. Lisätietoja antavat Meri Larivaara, STM, Kristiina Poikajärvi, STM, ja Sirpa Sarlio-Lähteenkorva STM. Keskeisiä toimijoita ovat mm. VM, TEM, OKM, STM, THL ja Kela.

Kehittämistarve 12: Eriarvoistavat mekanismit eri hallinnonaloilla, kokous D7

Suomessa tarvitaan eri- ja tasa-arvoistavien mekanismien kattava kartoitus ja tunnistaminen eri hallinnonaloilla. Kartoituksen pohjalta on laadittava suunnitelma eriarvoistavien mekanismien poistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön on tarjottava riittävää tukea muille hallinnonaloille eriarvoisuuden vähentämiseksi. Tällaisia mekanismeja löytyy mm. tiedontuotannosta ja tilastoinnista, taloudellisista kannustimista, palveluiden ja etenkin lähipalvelujen digitalisoitumisesta sekä julkisella että yksityisellä sektorilla, tukitoimien oikea-aikaisuudesta ja osuvuudesta sekä nivelvaiheiden tuesta tai tuen puutteesta. Esimerkkejä eri hallinnonaloilla vaikuttavista eriarvoistavista mekanismeista löytyy liitteestä, jossa työryhmän tuotokset on listattu kokonaisuudessaan.

Tiekartta 12:

TEA-ryhmä allokoi rahoitusta eriarvoistavien ja tasa-arvoistavien mekanismien kartoittamiseen yli hallinnonalojen.

Kukin hallinnonala arvioi omalta osaltaan ja soveltuvien osin yhteistyössä muiden hallinnonalojen kanssa oman hallinnonalan eriarvoistavat mekanismit ja pyrkii muuttamaan niitä tasa-arvoistavampaan suuntaan. Esimerkiksi TEM, STM ja OKM analysoivat kriittisesti nuorisotakuun toimivuuden ja miettivät tarvittavat toimenpiteet eri hallinnonaloille, VM ottaa eriarvoisuuden vähentämisen strategiseksi tavoitteeksi ja OKM arvioi koulutuksen eriarvoistumisen uhkat ja tarvittavat toimenpiteet sekä vahvistaa vaihtoehtopolkuja kuten oppisopimusta ammattiin pääsemiseksi.

STM selvittää kehittämistarpeen mahdollista jatkovalmistelua. Lisätietoja antaa Meri Larivaara, STM. Keskeisiä toimijoita ovat kaikki ministeriöt.

Kehittämistarve 13: Ravitsemussuositusten toteutumisen edistäminen, kokous D6

Ravitsemussuositusten toteutumista on tarpeen vahvistaa. Lainsäädännön avulla tulisi velvoittaa, että julkisilla varoilla tuotettujen aterioiden tulee täyttää ravitsemussuosituksissa esitetyt ravitsemuslaadun kriteerit. Elintarvikeverotusta tulisi kehittää terveysperusteisesti. Esimerkiksi lounaseteleitä tuetaan verotuksellisesti, jolloin olisi mahdollista edellyttää, että ne voi käyttää ainoastaan ravitsemussuosituksia noudattavissa ruokaravintoloissa. Kilpailutusosaamista on tarpeen vahvistaa niin, että laatu ja ravitsemuslaadun kriteerit osataan ottaa standardeiksi kilpailutuksiin. Ravitsemusosaamista on tarpeen vahvistaa mm. ammattikorkeakouluissa. Omasta terveydestä huolehtiminen ja terveelliset elintavat ovat osa ammattitaitoa, ja ne tulisi sisällyttää opetussuunnitelmiin.

Tiekartta 13:

Tulevalla hallituskaudella opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) tulisi perata varhaiskasvatuslaki ja ”muut opetuslait” ja varmistaa, että laatu- ja ravitsemussuositukset ovat standardeina vähintään lakien perusteluteksteissä.

Valtiovarainministeriön (VM) tulisi käydä läpi ravitsemukseen kytkeytyvät verotuslait (esim. lounassetelijärjestelmä ja työpaikkaruokailun tuki) ja alkaa muokata niitä terveysperusteisempaan suuntaan.

Viranomaiset, järjestöt ja ammattikorkeakoulut voisivat parantaa ravitsemus- ja kilpailutusosaamista. Tämä on osin myös työnantajien vastuulla. Eviran valvontatyötä voisi kohdentaa ravitsemuslaadun valvontaan ja OIVA-raportointia voitaisiin hyödyntää asian edistämässä.

Tiekarttaa hyödynnetään Terveys 2015 -kansanterveysohjelman jälkeisessä kansanterveystyön ohjauksessa. Lisätietoja antaa Sirpa Sarlio-Lähteenkorva, STM. Keskeisiä toimijoita ovat mm. STM, OKM, VM, MMM ja Evira.

Kehittämistarve 14: Terveellisestä ja turvallisesta ruoasta vientivaltti, kokous D1

Ruokaketju tulisi ymmärtää laajasti ja useita kerrannaisvaikutuksia omaavana. Siihen kytkeytyy suomalaisille tarjottavan puhtaan ja turvallisen ruoan lisäksi mm. työllisyys, maaseudun elinehdot, ruoan tuotannon ja kuljettamisen sekä elintarviketeollisuuden ympäristövaikutukset ja terveellinen ravitsemus. Kotimaassa tapahtuva elintarviketuotanto merkitsee työpaikkoja paikallisesti, alueellisesti ja kansallisesti. Aikaisempien sukupolvien työn tuloksien ylläpitäminen on myös arvo sinänsä.

Suomessa on edellytyksiä tuotteistaa turvallinen ja ravitsemuksellisesti terveellinen ruoka sekä tuotteistaa elintarviketuotanto kannattavaksi liiketoiminnaksi myös vientimarkkinoita ajatellen.

Haasteina on parantaa ruokaosaamisen tieto-taitoa, elintarvikealan toimijoiden vastuullisuutta ja terveellisten tuotteiden imagoa sekä vaikuttaa uusiin trendeihin. Sosiaalista mediaa olisi tarpeen hyödyntää nykyistä paremmin.

Maa- ja metsätalousministeriö (MMM) on perustanut vuonna 2013 ruokapoliittisen neuvottelukunnan, jossa on mukana eri hallinnonaloja sekä asiantuntijalaitoksia. Syksyllä 2014 on käynnistynyt elintarvikkeiden vientiohjelma (Team Finland ja FinPro).

Tiekartta 14:

Ruokaketju ja elintarvikkeet otetaan huomioon kansantalousnäkökulmasta niiden tuomien työpaikkojen ja vientimahdollisuuksien edistämiseksi (MMM, VM, TEM, STM). Elintarvikeketjun sivuvirtoja hyödynnetään jatkossa paremmin biotalouden uusissa mahdollisuuksissa.

Elintarviketurvallisuus ja sen osaaminen ovat myös ruokaketjun vientivaltteja. Työllistymisen ja vienninedistämistä koskevien hankkeiden osalta ministeriöiden välistä tiedonkulkua parannetaan.

MMM koordinoi kehittämistarpeen jatkotyötä. Lisätietoja antavat hankeasioissa Anna-Leena Miettinen, MMM, ja ruokapoliittisen neuvottelukunnan asioista Minna Huttunen, MMM, ja Petri Koskela, MMM. Keskeisiä toimijoita ovat mm. MMM, VM, TEM, STM, OKM, Evira, THL, MTT ja VTT.

Kehittämistarve 15: Palvelujen sähköistyminen ja esteettömyys, kokous D5

Yhä useammat palvelut siirtyvät sähköiseen muotoon. Tämä tuottaa ongelmia tietyille erityisryhmille, joille sähköiset palvelut eivät ole luonteva toimintatapa. Näitä ryhmiä ovat mm. ikääntyneet ja vammaisryhmät (sokeat, kuurot, liikuntarajoitteiset). Pahimmillaan sähköiset palvelut syrjäyttävät ja jättävät enemmän yksin. Toisaalta sähköiset palvelut luovat mahdollisuuksia. Ne voivat vapauttaa resursseja tarvittaviin kasvokkainkontakteihin palveluissa ja ne ovat yrityksille markkinamahdollisuus.

Tiekartta 15:

Digitalisaation syrjäyttävät ja inklusiiviset mekanismit on tärkeää ottaa huomioon sähköisten palvelujen kehittämisessä. Yhteistyötä tarvitaan mm. LVM:n, STM:n, VM:N, UM:n, OKM:n, Kuntaliiton, Kelan sekä tietosuojavaltuutetun Reijo Aarnion kesken.

Digitalisaatio tulisi hyödyntää myös vientituotteena yhteistyössä Team Finlandin kanssa.

STM selvittää kehittämistarpeen mahdollista jatkovalmistelua. Lisätietoja antaa Meri Larivaara, STM. Keskeisiä toimijoita ovat mm. LVM, STM, VM, UM, OKM, Kuntaliitto ja Kela.

LIITE: Työryhmien muistiinpanot

Työryhmä A: Lasten ja nuorten voimavarojen vahvistaminen

A1. Syrjäytymisen ehkäisy, Janne Torvinen, PLM

A2. Lapsiperheiden tuki arjessa/ Lasten kuuleminen ja osallistaminen, Satu Leino, STM

A3. Lasten, nuorten ja perheiden asioiden koordinaatio valtioneuvostossa, Marjo Lavikainen, STM

A4. Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kokonaisuus, Arja Hastrup, THL, ja Marjaana Pelkonen, STM

A5. Lasten ja nuorten ylisukupolvisten ongelmien katkaiseminen & mielenterveys, Päivi Kaukonen, STM

A1. Syrjäytymisen ehkäisy, Janne Torvinen, PLM

(Otsikko muodostettiin niputtamalla seuraavia nostoja yhteen: erityisesti nuorten miesten syrjäytymisen ehkäisy, huomion kiinnittäminen pelkän peruskoulun käyneisiin, etenkin nuoret miehet, haasteena koulutuksen keskeyttäminen → syrjäytyminen, maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten osallisuus)

Ongelmat

- lisää räätälöityjä palveluja
- tietoisuuden lisääminen palveluista ja oikeuksista
- vähintään toisen asteen koulutus kaikille
- uuden tyyppinen kuntouttaminen
- osallisuus
- laki vs. käytäntö (lakien toimeenpano ontuu)
- mikä on oikea ikä puuttua/vaikuttaa?

Tiekartta

- Kokonaisvaltainen perheohjelma
  - varhainen puuttuminen
  - neuvola, varhaiskasvatus, koulu → jatkumo (STM, OKM, TEM, SM, OM, MMM, PLM)
- Lainsäädännön toimeenpanon tuki ja arviointi (lait määritellään myöhemmin)
- Hallinnonalojen välinen yhteistyö lainsäädännön toimeenpanon arvioinnissa
- ➔ viedään kansliapäällikkökokoukseen

A2. Lapsiperheiden tuki arjessa/ Lasten kuuleminen ja osallistaminen, Satu Leino, STM

(kotikäynnit, ”Imatran malli”, neuvola, ”kiinnostunut täti/setä”, ”positiivinen viranomaiskontakti”, mitä tarpeita, pelkoja, odotuksia tulevaisuudesta, miten otetaan huomioon päätöksenteossa, ”lapsinäkökulma”, lapsiperheiden tuen painotukset)

Ongelmat

- Perhekeskusmallin kehittäminen (seuranta + arviointi) (neuvola, kasvatus-perheneuvola, järjestöt, kohtaamispaikka, sosiaalitoimi, työvoimatoimisto, väkivallan ehkäiseminen) (THL, Kaste, P.maat)
- uusi sosiaalihuoltolaki (kotipalvelu, ehkäisevä perhetyö, määrän ja laadun kehittäminen)
- suomalainen tutkimustieto ehkäisevän työn vaikutuksista
- lasten kuulemisen (uusien) keinojen kehittäminen
- neuvolan kotikäyntien seuranta ja kehittäminen
- järjestötyö (SM, TEM, MMM, OKM, STM/THL)

Tiekartta

Hyvinvointi
Terveys

tuottavuus, työkyky

Syrjäytymisen ehkäisy

Resilience

Esimerkkejä: Imatra, Eksote

- Lyhyt asian esittelymuistio (??? ei saa selvää valokusta, pitää tarkistaa fläpeiltä)
- Kotitehtävä: ???
- Workshop ???

A3. Lasten, nuorten ja perheiden asioiden (LNP) koordinaatio valtioneuvostossa, Marjo Lavikainen, STM

Ongelmat

- koordinaatio ministeriöiden välillä ja sisällä on puutteellinen
- perustieto eri ministeriöiden rooleista ja ajankohtaisista LNP asioista
- koko ajan pitäisi olla käytössä tietopohja (yhteinen, ajantasainen), hyvinvointi-indikaattorit puutteelliset
- toimintakulttuurin muutos
- hankkeiden ja tutkimustoiminnan koordinaatio puutteellinen

Tiekartta

- Sovitaan rakenne, jonka avulla LNP asioita viedään eteenpäin valtionhallinnossa (ennen ja jälkeen hallitusohjelman)
- koordinaatiota koskien STM on tehnyt pohjaehdotukset, joista neuvotellaan ministeriöiden kesken marraskuun lopussa (ollut jo kansliapäällikkökokouksessa)
  - pitää sopia kenelle/mille ministeriölle koordinaatiovastuu, määritellä mitä sisältää
- THL tekee indikaattoreita Sotkanetiin (loppuvuosi 2014 pitäisi valmistua) ja Lapsisto-kehittämishanke (v. 2015 loppuun)[eri hallinnonalojen tietolähteiden koontia?] → edelleen tarve täydentää ja laajentaa
- Tarvitaan pitkän tähtäimen suunnitelma/strategia (LNP hyvinvointistrategia), koska yksin hallitusohjelma ei riitä, (ei takaa jatkuvuutta)
  - LNP Hyvinvoinnin edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen hallinnonalojen yhteisenä työnä (saisiko tämän hallitusohjelmaan koordinointi (???) toteuttamiseksi)
- jatkovalmistelu marraskuun kokouksen jälkeen
  - voisiko olla esim. seminaari keväällä vielä ennen hallitusohjelmaa, joka vie asiaa syvemmälle (suunnitelmiksi)
- yhteinen digitaalinen alusta (hallinnonalojen)

A4. Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kokonaisuus (järjestämisessä, tuottamisessa) + yhteistyö kuntien järjestämiin palveluihin, Arja Hastrup, THL, ja Marjaana Pelkonen, STM

Tehty pohjapaperi ennen Siikarannan seminaaria

Ongelmat

- miten muut toimijat –kela (kuntoutus) –sopimukset?
- Esim. puheterapeutti päivähoidossa –kuka ostaa, keneltä, kuinka tieto siirtyy, kuka koordinoi ja vastaa kokonaishoidosta
- yhteistyö ja sen toimivuus asiakastasolla ja toimijoiden kesken
- mm. vammaiset lapset

Tiekartta

Ei ehditty laatia tiekarttaa, koska työryhmä keskittyi perjantaina työstämään kokousten A1-A3 tiekarttoja.

A5. Lasten ja nuorten ylisukupolvisten ongelmien katkaiseminen & mielenterveys_(mt edistäminen, odotusajasta alkaen, päivähoito, koulu), Päivi Kaukonen, STM

Ongelmat

- näyttöä on
- tunnistaminen, kopin ottaminen
- pitää olla riittävät palvelut → uskallettava kohdentaa ja priorisoida
- varhaiskasvatus: mahdollisuuksia toimia & toimijoiden yhteistyö tiedon kulku
- kolmas sektori käyttöön!
- saatava esiin näyttö ja eurot
- riskiperusteinen lähestyminen
- lainsäädännön vaikutusten arviointi
- millainen näytön aste on on ok...
- vanhempien tasa-arvoinen kohtelu, erilaiset perheet, maahanmuuttajat
- tukiverkostot vaihtelevat
- hyvinvointia suojaavien tekijöiden vahvistaminen – sekä kaikille että riskiryhmille
- vanhempien mielenterveys- ja sosiaalsiin ongelmiin apua
- ainakin yksi pysyvä aikuinen, vaikka kela-korvauksella
- tuki harrastuksiin – mahdollisuus kaikille

Tiekartta

Ei ehditty laatia tiekarttaa, koska työryhmä keskittyi perjantaina työstämään kokousten A1-A3 tiekarttoja.

Työryhmä B: Työikäisen väestön voimavarojen vahvistaminen

B1. Miten työpaikat saadaan kiinnostumaan työhyvinvoinnista tuottavuuden tekijänä, Pirjo Harjunen, TEM, ja Eeva Larjomaa, STM

B2. Kuntoutus + työelämään osallistumisen edistäminen, Tuula Ahlgren, Kela

B3. Vaihteleva työura, Raili Perimäki, SAK

B4. Sopivaa työtä kaikille työikäisille, Kari-Pekka Martimo, TTL, ja Elina Palola, STM

B5. Työterveyshuollon ja työsuojelun yhteistyö, Riitta Sauni STM

B1. Miten työpaikat saadaan kiinnostumaan työhyvinvoinnista tuottavuuden tekijänä, Pirjo Harjunen, TEM, ja Eeva Larjomaa, STM

Ongelmat:

- Ei osata puhua samaa kieltä (€)
- Johtajuus: strateginen tekijä, hyvinvoinnin johtaminen (H Voimavara), kvartaalit pitkän aikavälin sijaan
- Mitataanko oikeita asioita tuottavuuden kannalta? Ei?
- Monimuotoisuus, suvaitsevaisuus - näitä ei ymmärretä lisäarvona (ml. työ & perheen yhteen sovittaminen)
- Erilaisuuden arvoa ei ymmärretä → rekrytointiosaaminen puutteellista
- Osallistavan työyhteisön merkitystä ei ymmärretä
- Ei tarpeeksi hyviä esimerkkejä julkisuudessa → hyvät uutiset eivät myy mediassa
- Pienet työpaikat lisääntyvät → osaamisen puute
- Luottamuksen ja yhteistyön puute, kontrolli on valtaa, vaikea muuttaa asennetta
- Esimiestuki puuttuu
- Innovatiivisuuden edistämisen voimaa väheksytään johtamisessa
- Osaaminen investointina/ ei ymmärretä
- Yksittäinen työpaikka ei tunne omia työhyvinvointiongelmiaan eikä kustannuksiaan.

” Miten varmistetaan että työpaikalla työkyvyttömyyttä aiheuttavat tekijät havaitaan varhain?”,
Kirsi Sillanpää

”Työikäisen väestön työpaikoilla innostus työn tekemiseen → työurat + innovatiivisuus →
kasvu/tuottavuus”, Pirjo / Leena

”Miten vakuuttaa yrittäjät työnantajat siitä että investointi työhyvinvointiin kannattaa panostaa”,
Eeva

”Terveyttä edistävä työpaikka”, Paula

Ydinviestit & tiekartta (2015-2019)

- Hallintohimmelit ja -kieli pois
- Tehdään aito valinta mitä tehdään (priorisointi) Str.HO!
- Määritellään asiat & rakenne ennen tekemistä
- Konkretisoitava tavoitteet selkeästi
- Valitaan/ luodaan mittarit
- Selkeytetään työhyvinvointi kokonaistuottavuuden osana
- Luodaan pysyvät tavat toimia, aito yhteistyö
- Konkreettista tukea työpaikoille

B2. Kuntoutus + työelämään osallistumisen edistäminen, Tuula Ahlgren, Kela

Keskeisiä ongelmia:

- Sairaus seurauksineen syrjäyttää työstä
- Monitekijäisyys syrjäytymisen taustalla: päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat, sosiaaliset tekijät, asunnottomuus, ylisukupolvisuus
- Tieto ja sen käyttö monialaisen kuntoutuksen palveluissa on puutteellista
- Portinvartijuus: sairaus, vika, vamma
- Fyysinen-, psyykinen-, sosiaalinen toimintakyky & sosiaaliset syyt kuntoutumiseen pääsyn kriteerinä tärkeä
- Kuntoutuksen paikallinen, alueellinen yhteistyö puuttuu jatkossa

” Kuntoutus + työelämän osallisuuden edistäminen”, Tuula

”Miten kuntoutusta kehitetään vastaamaan eri-ikäisten osallisuuden lisämahdollisuuksia?”, Pirjo, Elina, Heikki

” Sosiaalisesti syrjäytyneen, moniongelmaisen työikäisen väestön työ ja toimintakyvyn vahvistaminen”, Marianne

Ongelmia:

- Monialaisen yhteispalvelun (TEM) ja sote -toimeenpanon (STM) erillisyys?
- Erillislainsäädännön yhteensovittaminen → sovittamisen puute
- Asiakaslähtöinen kokonaisvaltaisuus puuttuu → yhden luukun periaate
- Henkilöt jotka ovat vahvimmin avun tarpeessa eivät osaa/jaksa hakea palveluita → yhden luukun periaate

Työhyvinvointi -investoinneille mittareita ja tunnettavuutta

→ työpaikoille, tuottavuus laatu mikrotasolla

TTL/ tiedolla johtaminen (Jouni Toikkanen)

→ (HO) Tulossopimukseen /STM

→ prosessit työpaikoille asti/ TTL, TEM, Kunnat, partit

Työhyvinvointi osaksi johtamista

→ työelämän kehittäminen vähentämällä turhaa työtä ja raportointia

→ prosessit /seur & arviointi

Kokonaistuottavuutta lisää

Asennemuutos

Kokonaistuottavuus *priorisointi*

- prosessit kuntoon
- osaaminen
- tiedolla johtaminen
- riskiarvioinnit
- hyvät työterveyskäytännöt käyttöön
- työturvallisuus
  - A. VNK / VM: HO:aan määrittely & kirjaus
  - B. VM, TEM, STM, TTL, EK, SAK, STTK, AKAVA...

VAI

Uusi rakenne?

Uusi ohjausmekanismi?

Uusi tapa tehdä...?

Asennemuutos *yhteinen kieli, käsitteet, yhteistyö, fokus*

- Muutoksen tarpeen tunnistaminen ”Sipilät”
- Vauhtia muutokseen
- Eurot jonoon/ vaikutukset euroiksi
- Yrittäjille apua yhdeltä luukulta
- Työkaluja työpaikoille
- Back to the basic
  - Yhteistyötä ja vuorovaikutusta
    - selkeä kirjaus HO:aan
    - selkeä toimeksianto

Tiekartta

Yhteinen koppi kuntoutuksesta

- Eri hallinnonalojen ja kolmannen sektorin yhteistyönä STM THL kutsuu koolle, aloitetaan heti?

Vastuu: STM + TEM + THL

1. Taustatyö

- Tietopohjan kartoitus
- Palvelutarpeiden arviointia varten, THL + eri hallinnonalat
- Toimijoiden kartoitus/nykytilanteen kuvaus
- Palveluiden rahoituksen kartoitus

Mukana: STM + TEM + VN + OKM + KM + SM + OM + Kuntaliitto + KELA + RAM + Sote-alueet + Eläkevakuutusyhtiöt

2. Yhdessä sopiminen 2015 hallitusohjelmaan?

- Kohderyhmät
  - Palvelut
  - Mikä taho vastaa mistäkin sektorista → pois päällekkäisyydet
  - Haasteellisten kohderyhmien palvelujen varmistaminen → ei väliinputoajia
  - Selkeämpi rahoituspohja
  - Erityisosaamisen säilyminen varmistettava
    - Kaikkeen kuntoutukseen yhtenäinen seuranta (arviointi & mittaaminen)
- Vastuu: STM + TEM + THL

Ammatillinen ja sosiaalinen kuntoutus (strategiseen hallitusohjelmaan)

- Lainsäädännön uudistus
- Ei sairaus, vika, vamma kriteeriä jatkossa
- Kuntoutuksen yhteistyö, yhteistyörakenne jatkossa/ STM:n KUNK lopettaa (STM, heti)

- Sote -alueet + alueellinen yhteistyö eri kuntoutustoimijoiden kesken → osana sote -toimeenpanoa (2015-2017)

B3. Vaihteleva työura, Raili Perimäki, SAK

Keskeisiä ongelmia

- Ei selkeää vastuutahoa eikä koordinoitua työkyvyllä
- Miten turvataan voimavarat? (rahoitus)
- Työnteon muotojen ja työsuhdemuotojen vaikutukset ja kuormittavuus esim. yksilö/perhe esim. palkkaus- työaika (erityisesti naiset)
- Ikä vaikuttaa
- Pienet lapset
- Ikääntyneet vanhemmat
- Ikärasismi

”Vaihteleva työura: eri työtä, eri työnantaja/- jia, työtön → kuka vastuussa & miten rahoitus? voimavarat”, Raili ja apulainen Marja-Leena

”Erilaiset työnteon muodot - vaikutus hyvinvointiin ja sukupuolten tasa-arvoon”, Eeva R

Tiekartta

→ TTL ”katvealueet”

Työntekijä

Työnantaja

Lainsäädäntö jne.

→ TEM/STM → työntekomuotojen vaikutus

→ OKM -

Työllistyvyys hallitusohjelmaan ei vain työllisyys/ työpaikat

Monitieteisyys taustalla

Nykyinen järjestelmä staattinen

→ tietoisuus jäykkyydestä, oikeus/velvollisuus ei toteudu

Kuvio työpäivästä ja viittaus 0-sopimukseen

Kuvio, jossa erillisinä pallukoina työntekijä ja työpaikka/työnantaja, kuvioon kytkeytyy erilaisia toimijoita/sopimuksia, jotka vaikuttavat tähän suhteeseen: TES, EU, ILO, tth-sopimus,

työttömyysvakuutus, eläkevakuutus, AVI, vuokrafirma

Yhdenvertaisuus

Laatu ja ... (2016)

Maksuton kaikille työskentelymuodosta riippumatta

TTH -asiantuntemus kaikille työikäisille

Sote -alueilla silpputyönt. palvelut (perustuslaki 8§)

Rahoitusmalleja → valtion rooli? pooli? työm.osap?

Tth moniammatillisuus varmistaa ja määrittellä

Työn teettäjän vastuun selkeyttäminen (TEM)

Mistä saa työnt.tietoa (koulutus)

Huomioitava erilaisten työnteon muotojen vaikutukset naisiin ja miehiin + naisten ja miesten keskimääräiset erot (esim. perhevapailta/sairaslomalta työhön paluu)

Raskaussyrjintä -lainsäädäntö?

Naisten ja miesten työurien erojen tiedostaminen (erityisesti osa- ja määräaikaisuus) - kohdennetut toimet (ura, palkkaus, työ ja perhe, haittojen minimoiminen)

Tasa-arvo suunnittelun tehostaminen

Ohjeistus?

Ihmisvaikutusten arviointi - sukupuolivaikutusten arviointi

Lisää sukupuolivaikutusten arvioinnin koulutusta

B4. Sopivaa työtä kaikille työikäisille, Kari-Pekka Martimo, TTL, ja Elina Palola, STM

”Ihminen on niin työkykyinen kuin ympäristö antaa mahdollisuuden”

Ongelmat:

- Kannustinloukot, esim. asumistuki häviää sairauslomalla parempi korvaus kuin sopivassa työssä
- Perinteinen palkkatyö häviää
- Työllistämisen kustannukset
- Yrittäjyyden (aloittamisen) vaikeus
- Työn ja sosiaaliturvan yhdistämisen vaikeus: palkanmaksu työajan mukaan/ jäljellä olevan tuotantokyvyn mukaan
- Verokiila
- Mistä uudet työpaikat & talouskasvu syntyvät?
- Työkyvyttömyyden kustannukset työnantajalle (osatyökykyiset)

”Mitä on toimiva *osallistava sosiaaliturva?*”, Elina

”Mistä kaikille työikäisille kullekin sopivaa työtä?”, KP Martimo

”Rakennetyöttömyyden väheneminen/ennaltaehkäisy”, Leena/Pirjo

Ohjaamisen ongelmat:

- Vanhentunut/ vanhentuva osaaminen (työntekijät/työnantajat)*
- Sosiaalisten yritysten alihyödyntäminen
- Stigmat
- Julkiset hankinnat eivät tue osatyökykyisten työllistymistä
- Puutteellinen digin ja teknologian hyödyntäminen (*liittyy vanhentuvaan osaamiseen)
- Siirtymien vaikeudet (tuettu työllistyminen → vapaat työmarkkinat)
- Erityisryhmien työllistämisen tuki/velvoite (5%)?
- Huonot valmiudet muokata työtä yksilöllisten edellytysten mukaisesti
- Puuttuu kansallinen työmarkkinamalli
- Työnantokyky ja yhteiskunnallinen vastuu työpaikan ”hyveenä”

Tiekartta

Ratkaisuina

1. Sosiaaliturvan kokonaisuudistus → skenaariotyön käynnistäminen virkamiesten & tutkijoiden yhteistyönä

- Kannustavuus
- Väliinpuotoamisen estäminen
- Työn ja soten joustava yhdistäminen
- Aktiivinen sote → palvelut, kuntoutus, tukikeinot kokonaisuutena.

→ Nopeat täsmätutkimukset, VNK:n strateginen tutkimus

2. Yhteistä politiikkaa työllisyyden edistämiseksi: kysyntä & tarjonta osaaminen, työllisyyden hoito & hyvinvoinnin (sote)

→ aidosti yhteinen toimintatapa & yhteiset tavoitteet

→ pilotiksi nuorisotakuu, uudella tavalla (esim. yhteiset rahat)

→ esim. selonteko yhtenä välineenä

3. Uudet työn tekemisen & yrittäjyyden tavat

→ kuunnellaan ihmisiä (koulutuksen & työn polulle pääsy) → osataan ohjata

→ yhteiskunnalliset yritykset

→ sosiaaliset yritykset

→ osuuskunnat

→ julkisten hankintojen vahvat sosiaaliset kriteerit

→ erityisryhmien työllistämisen tuki/velvoite (esim. Tanska & Hollanti) (5%)

→ joustava koulutusjärjestelmä, työssä oppiminen, opinnollistaminen

4. Ihminen on niin työkykyinen kuin ympäristö antaa mahdollisuuden
 → työn muokkaaminen, pilkkominen, räätälöinti
 → yritysten yhteiskunnallinen vastuu & stigmojen torjuminen

B5. Työterveyshuollon ja työsuojelun yhteistyö, Riitta Sauni, STM

Ongelmat

- Tth:n (ja työsuojelun) liian vähäinen näkyvyys työpaikoilla
- Roolit vastuut ja yhteistyö pitää määritellä
- Työn kuormittavuuden arviointi sekä tth:n että ts:n haasteena
- Tarvitaan työkuormituksen mittareita
- Työelämän ulkopuolella oleville samat mahdollisuudet varhaiseen työkyvyn tukeen kuin työssä olevilla, esim. jatkamalla mahdollisuutta olla tth- palvelujen piirissä.
- Pirstaleisuuden tilalle yhteistyö (eri ryhmät, toimikunnat)
- Työpaikat eivät osaa ostaa tth:n palveluja
- Työhyvinvoinnin ongelmia halutaan ulkoistaa esim. tth:lle
- Tth- palvelutuottajat myyvät palveluja markkinalähtöisesti eikä aina työpaikan tarpeista lähtien
- Pienet yritykset tarvitsisivat neuvoja työsuojeluasioissa, voisiko tth auttaa?
- Työsuojelu koetaan liittyvän läheisesti edunvalvontaan
- Rakenteet eivät tue yhteistyötä
- Tth ja ts eivät tunne toistensa asiantuntemusta
- Ei ole luontevaa tapaa tehdä yhteistyötä
- Ts-valtuutetulla rajatut mahdollisuudet ottaa yhteyttä tth:oon, yleensä esimiehen kautta?
- Koulutus ei tue yhteistyötä
- Työnantajavastuu hämärtynyt

”Työterveyshuollon rooli työpaikkojen työturvallisuus- ja työhyvinvointitoiminnassa työurien pidentämiseksi”, Riitta

”Työssä olevien työkyvyn standardi kaikille”, Arto

”Työterveyshuolto & työsuojelu yhteistyö”, K-P

Tiekartta

- Eri tasot (ministeriöt + asiantuntijalaitokset, AVI, VALVIRA, organisaatiot, hyväntekijät): yhteistyö on huomioitava kaikilla tasoilla

Makro-taso

- STM: TSO-HTO yhteistyön parantaminen ja synergiaetujen hyödyntäminen
- TTL: ts + tth yhdistäminen teematasolla (toteutunut) → käytännössä saatava toimimaan
- AVIT, VALVIRA, eri yksiköiden yhteistyön parantaminen ja tehtävien selkeytys
- Tth ja ts koulutusten yhteiset osiot, jotta tunnettaisiin näiden vastuut ja tehtävät + laki → yhteistyö

Meso-taso

- Työpaikkojen työsuojelu/ -terveys ja hyvinvointitoimintojen kokoaminen yhteen.
Miten?
 ohjeistus, hyvät käytännöt, säädökset? Esille eri koulutuksissa
- Työterveysyhteistyön tiivistäminen: yhteisesti sovitut tavoitteet, säännöllinen yhteydenpito
- Tth 12§ mukaiseen toimintaan otettava lain mukaisesti työsuojelu mukaan (8§), tth -laki
- Tth työpaikkaselvityksessä huomioitava työpaikan riskinarviointi
- Ennaltaehkäisevän ja hoitavan tth:n integraatio tukee yhteistyötä työpaikan kanssa

Mikro-taso

Työelämän ulkopuolella olevat

Vaihtoehtoja:

- Tyel- yhtiöt kustantaisivat työsuhteen loppumisen jälkeen työ- ja työllistymiskykyä tukevat toimenpiteet
- SOTE/kunnallinen terveydenhuolto ja sosiaalihuolto ottaisi vastuun
- Isot työpaikat (verotus?) tarjoaisivat esim. 6 kk edelleen tth -palveluja
- ”Työttömyysvakuutus”

Työryhmä C: Hyvinvointia tukeva ympäristö

Ensimmäinen sarja:

- C1. Ilmastonmuutos ja terveys, Timo Lanki, THL
- C2. Riskien hallinta, Antti Joensuu, TEM
- C3. Ympäristö voimavarana, Marja-Liisa Parjanne, STM
- C4. Asioita ja vaikutuksia yli valtiorajan, Vesa Jaakola, UM

Toinen sarja:

- C5. Hyvinvointi ja terveys rakennetussa ympäristössä, Anna-Liisa Pasanen, TTL
- C6. Yhdyskuntasuunnittelu, Aila Halonen, Kuntaliitto
- C7. Vaikutusarviointi, Jouni Tuomisto, THL

C1. Ilmastonmuutos ja terveys, Timo Lanki, THL

Ongelmat ja tiekartta

Heikko tietoisuus haitoista Suomessa

- THL, Suomen kuntaliitto: heräteartikkeli, tiedote, haastattelut
- Viestinnän resursointi= resursseja substanssipuolelle, suunnitelmallinen viestintä

Varsinkaan kokonaisuus ei ole kenenkään hallussa

Ilmastomuutoksen torjuntatoimiin ei panosteta riittävästi

Terveysseuraamuksia ei huomioida torjuntatoimien suunnittelussa

- Ilmastostrategiaan puunpoltto (seuraavan päivituksen yhteydessä)
- Ilmastopaneeliin terveyden edustaja (2015)

Kustannuslaskelmissa liian lyhyt perspektiivi

- Akatemian strateginen tutkimusohjelma, ministeriöt (esim. YM, STM, TEM) lobbaavat
- STM ja THL lähtevät ministeriöihin (kevät 2015)
- Kokonaisuus haltuun
- Suomenkielinen ”positio”paperi (2015)

Vaikutuksista suomessa vähän tietoa ja tieto ei välity päättäjille

Yhteistyön lisääminen eri hallinnonalojen välillä.

- Soterko-asiantuntijalaitoksen ohjelma käynnistyy (LYNET-yhteys) 12/2014
- Neuvottelukunta perustetaan (STM 2015)

C2. Riskien hallinta, Antti Joensuu, TEM

Keskeiset ongelmat ja toimien kohdentaminen

Arvioinnin ja hallinnonalojen välisen koordinaation merkitys

- Keskeiset asiat
- Yksinkertaiset prosessit

Hyödyt vs. haitat eri toimille

- Kalan syönti, energiansäästölamput (Hg), energiavarmuus vs liikenneinfra
- Tai puulämmityksen hiukkaset
- Energiatehokkuus vs sisäilman laatu

Varoituksen äänet, kuka kuulee?

Suuret vs pienet asiat:

- Jätevesien hormonipäästöt
- Mummon mökin jätevedet
- Laturi

Isot kertariskit: merikuljetukset maanteillä, rautateillä, ydinvoimala, talvivaara

Tiekartta

Syke & THL ja muut: kokoavat yhteen lohkokaavio/systeemikuva (6 kk)

THL: Tautitaakan kartoittaminen Suomessa, työsuunnitelma aluksi (toisena vuotena, alkaa ensimmäisenä vuotena)

Ministeriöt yhdessä: Työkalu päätöksenteon tueksi (kaksi vuotta, alkaa toisena vuotena)
HO: ”vahvistetaan yhteistyötä ministeriöiden välillä riskienhallinnan parantamiseksi”

C3. Ympäristö voimavarana, Marja-Liisa Parjanne, STM

Suunnittelu/sijainti (viheralueet/vs ”juopot” ja valaistus
Pirstaloitunut yhdyskuntasuunnittelu ja päätöksenteko
Alueiden eriytymisen sijaan monimuotoisuutta
Kaupunki vs maaseutu ympäristö
Hiljaisuus voimavarana
Jokamiehen oikeus! Lähiluonti hyvinvoinnin lähteenä
Turvallisuus
Osallisuus omalla alueellaan

Mitä tulisi tehdä:

Viestintä ml. Some
Yhteistyön lisääminen suunnittelijoiden ja päättäjien kesken
Onko mahdollista kun on aina vaan priorisoitava
Ihmisvaikutusten arviointi
Osallisuuden vahvistaminen mm. vaikuttamispäivät

C4. Asioita ja vaikutuksia yli valtiorajan, Vesa Jaakola, UM

Ongelmat ja tiekartta

Ilmastonmuutos –neuvottelijat

- Kansalliset toimet
- Osallistuminen kansainvälisiin neuvotteluihin (Pariisi) + vaikuttaminen (YM päävastuu)

Kulkutaudit, ebola – torjunta/THL

- Tilannekuvan ylläpito
- Varautuminen (STM päävastuu)

Ydinsäteily –STUK

- Tilannekuva + varautuminen ydinvoimalaonnettomuuden ja isojen metsäpalojen seurauksiin
- Maksullinen yhteistoiminta SM, STM (päävastuu)

Vienti-kysyntä –Team Finland, VNK

- Team Finlandin toiminnan kehittäminen VNK + ministeriöt

Pienhiukkaset, metsäpalot –tavoite: 2-välinen yhteistyö

Huonot uutiset maailmalta –panikoitumisen ehkäisy

- Huonojen uutisten vaikutukset kansalliseen ilmapiiiriin
- Ahdistuneisuutta (angstit)

Ääriliikkeet – profilointi

- Seuraaminen ja kv yhteistyö
- Profilointi potentiaalisista toimijoista SM, UM, PM (päävastuu)

Some hyvässä ja pahassa –viranomaiset somessa

- Uhkien varautuminen ja varautuminen
- Hyödyntäminen hallinnossa, PM, SM, VLM (päävastuu)

Monikulttuurisuus –kotouttaminen, integrointi

- Mamujen kotouttaminen ja integrointi ja näiden kehittäminen SM, STM, OKM, UM (päävastuu)

C5. Hyvinvointi ja terveys rakennetussa ympäristössä, Anna-Liisa Pasanen, TTL

Aiheen täsmennys:

Terveellisyteen vaikuttavat tekijät (ei nähdä kokonaisuutta eli metsää puilta)

Haittatekijät

Edistävät tekijät

Esteettömyys, esteettisyys, tilasuunnittelu, energiatehokkuus/ratkaisut

Rakennuksen elinkaaren huomioon ottaminen rakennuksen suunnittelussa sekä rakentamisen ja ylläpidon aikana

Toimijoita paljon -> vastuut epäselvät

Tausta:

Eduskunnan tarkastusvaliokunnan tilaama tutkimus v 2012 ”Rakennusten kosteus- ja homevauriot”, tarkastusvaliokunta antoi hallitukselle 14-kohtaisen toimenpidelistan. Eduskunnan mietintö 2013, toimenpidelistat ministeriöille, tarkastusvaliokunnan kuulemiset ministeriöittäin 2014, mutta miten jatketaan?

Mihin kohdennetaan toimia/Tiekartta:

Yhteistyö: YM, STM, TEM, OKM, kiinteistön rakentajat omistajat ja käyttäjät, suunnittelijat, AVIt, kunnat

- YM, STM, TEM, OKM: yhteinen näkemys tähänastisista toimenpiteistä ja tulevista toimista/tarpeista laajemmissa kontekstissa (2015)
- Kiinteistö- ja rakennusalan liitto, Hometalkoot-verkosto: eri toimijoiden yhteistyökäytäntöjen kehittäminen kansallisella ja paikallisella tasolla (2015)
- Paikallistason viranomaiset: strateginen suunnittelu, toimeenpano (2015-)

Toimijoiden vastuiden selvittäminen (esim. säädökset, ohjeet sanktiot)

- YM, STM: rakentamismääräyskokoelma (2017), asumisterveysasetus, työturvallisuuslaki, (2015-)
- OKM, TEM: valtioavustusten ehdot (2015?)
- TEM, OM, OKM: markkinaoikeus, vastuukysymykset rakentamisessa (2016-2017)
- Ministeriöt yhdessä: lainsäädännön aukkojen selvittäminen -> ohjeistukset (2016-2017)

Rahoitus ja resurssit (edellyttää erityistoimia) eri tasoilla (valtio, kunta, yksityinen sektori) ja oikeilla perusteilla

- VM: rahoituspohjan varmistaminen julkisten rakennusten kosteus- ja homevaurioiden korjaamiselle (2016-2026)
- YM, STM: vastaava suunnitelmat myös muulle rakennuskannalle (2015-2016)
- YM: ARA-rahoitusperiaatteiden uudistaminen (asunnot) (2015-2016)

Asiantuntijuuden ylläpito, kehittäminen ja vaatimukset

- YM, OKM, STM: pätevyysvaatimukset ja nykyisten tarkastaminen -> vieminen eri koulutuksiin (perus- ja täydennyskoulutus) (2014-2017)
- Yliopistot, AMK, muut koulutuksen järjestäjät: koulutuksen rahoituksen varmistaminen (2014-2017)
- 3. Sektori: viestintä ja koulutus (2014-2017)

Tuetaan ennaltaehkäisevää toimintaa

- Tutkimuslaitokset ja yliopistot: tutkimusta esim. energiatehokkuus, ilmastonmuutos, korjaamisen vaikuttavuuden arviointi (2016-2026)

Toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi

- OKM, SA, TEM, Tekes: kansallinen tutkimusohjelma
- Ministeriöt: säädösten vaikutusten arviointi (2015-)

C6. Yhdyskuntasuunnittelu, Aila Halonen, Kuntaliitto

Ongelmat:

Alueiden autioituminen vs ruuhka –alueet (asuntojen riittämättömyys)

Jämähdetty vanhoihin rakenteisiin (esim. monipuolisuutta liikkumiseen) esim. kimppekyyti, miten laaja käyttömahdollisuus?

Liikkumisen ja asumisen yhteensovittaminen (melu, hiukkaset)

Alueiden käytön suunnittelujärjestelmä, huomioiko tarpeeksi ihmisvaikutukset (esteettömyys, palveluiden saatavuus, *terveysvaikutukset*)

- ikääntyneiden määrä kasvaa
- turvattomuus
- liukkauden estäminen
- Tiivistäminen vs viheralueet
- Ilmastomuutoksen huomiointi kaupunkisuunnitteluun

Kohdentaminen:

Melu, pienhiukkaset hallintaan suunnittelulla, päästöjen teolla

Tiivistämistä ei liikaa

Tonttipolitiikalla parempaan suunnitteluun

Palvelutarjontaan uusia muotoja (esim. *liikkuvia palveluautoja myös kaupungeissa*)

Asukkaiden osallistuminen elinympäristöönsä vaikuttavaan päätöksentekoon aktiivisesti ja varhaisessa vaiheessa

Maaseudun elinvoimaisuus, voidaanko suunnittelulla vaikuttaa, *koulutusmahdollisuuksien turvaaminen alueellisesti (ammattillinen koulutus vähintään)* ja työpaikat

Arktisen alueen potentiaali

Tiekartta:

Liikkumisen ja asumisen yhteensovittaminen kaupungeissa ja maaseudulla

Maaseudun elinvoimaisuuden (koulutus, ikääntymisen huomioiminen, nuoret)

- Työmatkat, uudet innovaatiot (kuten tietoverkkojen hyödyntäminen), kauppa ja muut palvelut

Kansanterveyden kannalta merkittävien terveysvaikutusten huomioinnin ohjeistus

LVM ja YM sekä STM ja TEM + MMM yhteistyön tiivistäminen liikenteen, asumisen ja yrittämisen yhteensovittamiseksi.

Työkalut:

- yhdyskuntasuunnittelun terveysvaikutusten arvioiminen (STM, YM, LVM, asiantuntijalaitokset)
- yhteistyömekanismi (valmis 2016)

Käyttäjänä kunnat päätöksenteossa

C7. Vaikutusarviointi, Jouni Tuomisto, THL

Ongelmat

- Monimutkaisissa ongelmissa organisaatorajat ylittyvät, ja jonkun tahon pitäisi pystyä muodostamaan kokonaiskuva eli tekemään organisaatorajat ylittäviä arviointeja. Mutta kuka osaa, kuka tekee ja kuka maksaa tällaisen toiminnan? Käytännöt eivät ole kovin kehittyneitä.
- Päätöksenteossa tapahtumahorisontti myös on kovin lyhyt. Esimerkiksi perheneuvolatoiminta ehkäisee rikollisuutta ja perheväkivaltaa mutta pitkällä viiveellä. Niinpä sen rahoittaminen nyt on vaikeaa, vaikka vaikuttavuus on hyvä. Tällainen vaikuttavuusarvioinnin tuottama tilastotieto ei tahdo konkreettisuudestaan huolimatta kanavoitua päätöksentekoon. (Tässä tekstissä vaikutusarvioinnilla tarkoitetaan toimenpiteen vaikutusten ennakoarviointia ennen päätöstä, ja vaikuttavuusarvioinnilla tarkoitetaan toimenpiteen jälkeistä seuranta ja vaikuttavuuden arviointia jälkikäteen havaintodatan perusteella.)
- Vaikutusarviointeja tehdään kovin erilaisella tarkkuudella ja laatutasolla tilanteesta riippuen. Esimerkiksi ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa IVA:ssa on käytössä tarkistuslistoja asioista, joita pitäisi huomioida päätöksenteossa. Ongelmana kuitenkin voi olla se, että vaikka listan käy läpi, ei suunnittelijalla ole riittävää tietotaitoa asioista, jotta voisi ottaa kantaa siihen, onko jollakin toimenpiteellä vaikutuksia vai ei ja miten tilanteeseen voi vaikuttaa. Niinpä arvioinnin laatu voi jäädä huonoksi vaikka siihen on olemassa työkalu.

- Tämän ongelman vähentämiseksi pitäisi olla pitemmälle kehitettyjä työkaluja, joihin suunnittelija voi syöttää omaa tapaustaan koskevat tiedot (jotka ovat hänellä yleensä hyvin tiedossa) työkaluun, ja työkalussa on valmiina yleistiedot (annosvasteet, laskentayhtälöt, ihmisten ruokavaliot ja muut altistumiseen liittyvät tiedot ja muut yleensä hankalasti hankittavat tiedot). Työkalu sitten antaisi määrällisiä vaikutusarvioita tapauskohtaisesti kaikkeen tähän tietoon perustuen.
- Tarkastellaanko tässä nyt säädösvalmistelua vai esimerkiksi kuntatason toimenpiteitä kuten kaavoitusta? Molempia. Vaikka ne ovat prosesseina aika erilaiset, niissä on paljon yhteisiä asioita ja kehityskohteita, kun niitä tarkastellaan tiedontuotantoprosesseina.
- Vaikutusarvioinnissa tärkeää on nimenomaan huomata sen merkitys monimutkaisissa, organisaatorajat ylittävissä ongelmissa. Ratkaisevaksi kysymykseksi tulee, miten tieto saadaan virtaamaan eri sektorien välillä.
- Jos tieto ei virtaa kunnolla (tai tehtäväksiänto tulee kehysbudjetoinnin ja sektorikohtaisten tavoitteiden muodossa), tuloksena on osaoptimointia ja yhteiskunnan kannalta tehotonta työskentelyä. Sen sijaan pitäisi pyrkiä tästä pois kohti kokonaiskuvaa. Vasta sitten onnistuu kunnollinen priorisointi.
- Valmiita työkaluja siis tarvitaan. Koska niiden kehittäminen kuitenkin on työlästä, kysymys kuuluu, mistä aiheista niiden kehittäminen pitäisi aloittaa.

Tiekartta

Tavoitteena on näyttöön pohjautuva päätöksenteko. Tämän edistämiseksi tunnistettiin muutama keino, joita lähdetään käytännössä edistämään.

- **Ketterät kokeilut** eli sellainen käytäntö, että jotain suunniteltua asiaa testataan pienimuotoisesti ennen lopullista tai täysmittaista päätöstä. Onko tällainen sallittua? Lainsäädäntötyössä tasavertaisuusvaatimus aiheuttaa esteitä, koska jotain lakia ei voi kokeilumielessä säätää vain joihinkin kuntiin ja vertailla muihin. Mutta asiaa pitäisi kehitellä edelleen. Esimerkiksi vaikka ei ole mahdollista kieltää tupakan myyntiä yksistä kunnista ja sähkötupakan toisista, voisi tätä kuitenkin ketterästi kokeilla. Voisi esimerkiksi kutsua tupakoijia mukaan kokeeseen, jossa osallistujat arvotaan kahteen ryhmään ja toisille toimitetaan sähköllistä ja toisille sähkötöntä tupakkaa (rahallisesti ei kuitenkaan tueta tupakointia vaan osallistujat polttavat ja maksavat tupakastaan sen kuin ennenkin).
- Entä olisiko tällaisiin ketteriin kokeiluihin halua? Ainakin tässä pienryhmässä se sai selkeän kannatuksen. Se miten tällaiset kokeilut rahoitettaisiin jäi kuitenkin ratkaisematta. Periaatteessa ne kai johtavat päätöksentekijän tehokkaampaan rahankäyttöön ja siten maksavat itse itsensä takaisin, joten päättäjällä pitäisi olla intressi irrottaa rahat niihin normaalibudjetista, kunhan kokeilussa tarkastellaan järkevää kysymystä, jonka ratkaisemisesta tulee lisäarvoa.
- Ketterien kokeilujen tulokset on tärkeää julkaista laajasti, josta niistä voisivat hyötyä myös muut vastaavia toimenpiteitä miettivät, kuten muut kunnat. Ketterien kokeilujen kannatuksesta huolimatta työryhmästä ei tullut konkreettisia toimenpideideoita tämän asian edistämiseksi.
- **Konkreettiset työkalut** hankaliin vaikutusarviointeihin todettiin tärkeiksi. Niinpä päätettiin ottaa yksi tai kaksi altistetta, joihin kehitettäisiin helppokäyttöinen konkreettinen työkalu terveysvaikutusten arviointiin. Tämä on THL:n vuoden 2015 alusta aloittavan Vaikutusarvioinnin yksikön toimenkuvaan kuuluvia asioita, ja se on myös TEKAISSU-hankkeen yksi tavoite. Kahta aihetta ideoitiin työryhmässä. Nämä ovat selkeästi sellaisia, joiden merkitys ylittää hallintokuntarajat ja monien muidenkin kuin terveyspuolen päättäjien tulisi kiinnittää niihin huomiota.
  - o **Pienhiukkaset:** puun pienpoltto on erityinen ympäristöterveysongelma, ja sitä varten pitäisi kehittää laskuri terveysvaikutuksille. Suurin osa tarvittavasta tiedosta on jo kerättyä THL:ssä, ja myös laskentaa on muuhun tarkoitukseen kehitetty.

Tämän räätälöinti tähän tarkoitukseen onnistunee nopeastikin, ja arvio on pilottiversion olemassaolosta 31.1.2015. Vastuuhenkilönä Jouni Tuomisto.

- **Liikuntavaikutusten arviointi** olisi myös tärkeää esimerkiksi kaavoituskysymyksissä. Mahdollisesta olemassa olevasta laskurista kysyttiin valtion liikuntaneuvoston Minna Paajaselta. Hän sanoi, ettei heillä sellaista ole, mutta WHO:lla on: <http://heatwalkingcycling.org/> Tämän kehittämistä edelleen suomalaisiin oloihin voisi siis harkita. Lisäksi löytyi liikunnan ja kaavoituksen suhteita tarkasteleva ohjesivusto <http://www.liikuntakaavoitus.fi>.
- **Lohkokaavio ja tautitaakka-arviot:** jotta päätöksenteosta saataisiin johdonmukaisempaa, pitäisi paremmin kartoittaa nykyistä ympäristöaltisteiden aiheuttamaa tautitaakkaa ja toimenpiteitä, joilla sitä voidaan vähentää. Tämä on työtä, joka on joka tapauksessa meneillään THL:ssä ja TEKAISU-hankkeessa. Mutta työtä pitäisi tehdä nykyistä laajemman yhteistyön merkeissä. Tällaisia askelmerkkejä hahmoteltiin työryhmässä:
  - SYKE:n Ari Saarinen esitti idean, että altisteiden, vaikutusten, toimenpiteiden ja toimijoiden kokonaisuudesta tehtäisiin lohkokaavio tai systeemikuva, josta olisi helppo nähdä karkealla tasolla asioiden ja vuorovaikutusten suuruudet. Tämä syntyyne 5/2015 mennessä, kunhan keskustelu THL:n ja SYKE:n kesken saadaan tästä asiasta vauhtiin.
  - THL:n tautitaakkatyö jatkuu ja kokonaiskuva asiasta voisi olla tarjolla vuonna 2016.
  - Ministeriöt yhdessä voisivat edistää yllämainittua konkreettisten työkalujen ideaa siten, että niitä olisi käytössä kaikilla hallinnonaloilla vuonna 2018 siten, että työkaluja on useita ja niiden käyttö ylittää hallintokuntarajat. Työssä tulee priorisoida aiheita, joiden vaikutusarvioinnista on hyötyä usealla hallinnonalalla ja jotka hyötyvät kokonaisuoptimoinnista.
- **Hallitusohjelma:** Työryhmä päätyi tavoittelemaan hallitusohjelmaan seuraavanlaista kirjausta: ”Vahvistetaan yhteistyötä ministeriöiden välillä riskienhallinnan parantamiseksi.” Tällaisen kirjauksen toivotaan tukevan edellä suunniteltuja toimenpiteitä.
- **Long list:** Siikarannassa esiteltiin pikaisesti VNK:n työstämä ns. long list, jossa on koottuna ministeriöiden tulevaisuuskatsauksista nostettuja usein toistuvia painopisteitä. Työryhmä totesi, että tässä muistiossa mainittuja asioita pitäisi verrata tähän pitkään listaan sen arvioimiseksi, missä ovat niiden yhtymäkohdat. Jos yhtymäkohtia on, se kannattaa panna puolin ja toisin merkille, jotta näitä yhteisiä tavoitteita ja toimenpiteitä voidaan tehokkaasti edistää yhdessä. Tämä työ toteutetaan siten, että työryhmän vetäjä Jouni Tuomisto lähettää muistiinpanot VNK:hon Jouni Varangalle ja Ulla Rosenströmille tiedoksi ja vertailun tekemiseksi. Tämä tehdään jo 30.11.2014 mennessä.

Työryhmä D: Kansanterveyden vahvistaminen ja esteetön hyvinvointi: ravitsemus, liikunta, alkoholi, tupakka ja stressi

Ensimmäinen sarja

D1. Ruoka(ketju), Pirkko Tuominen, Evira

D2. Varhaiskasvatus ja koulutus + osallistaminen, Leila Lehtomäki, STHL, Tuula Partanen, Eksote, ja Sirpa Sarlio-Lähteenkorva, STM

D3. Työelämä hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä, Pekka Jousilahti, THL

D4. Miten lisätä hyviä elintapoja → valtion ohjaukseen, Jouni Varanka, VNK

D5. Digitalisaatio, esteettömyys, hyvinvointi, Mikael Åkermarck, LVM

Toinen sarja

D6. Miten vahvistetaan ravitsemussuositusten toteutumista?, Tor Jungman, Sydänliitto

D7. Eri- ja tasa-arvoistavien mekanismien tunnistaminen eri hallinnonaloilla, Tapani Melkas ja Eeva Ollila, Syöpäjärjestöt

D8. Edellytysten luominen ja esteiden poistaminen terveyden edistämässä työpaikoilla, Päivi Husman, TTL

D9. Elintavat ja taloudelliset kannusteet, Timo Ståhl, THL

D1. Ruoka(ketju), PirkkoTuominen, Evira

Ongelmat

- Turvallisen ja ravitsemuksellisesti terveellisen ruoan tuotteistaminen + et-tuotannon [elintarviketuotannon] tuotteistaminen kannattavaksi liiketoiminnaksi → vienti
- Kansainvälisesti tp
- Elintarviketuotannon omavaraisuus → työpaikkoja paikallisesti – alueellisesti – kansallisesti
  - kuntien ruokat. lähiruokakriteeriksi
- Mistä uudet trendit syntyvät – gourmet-kokit? + miten vaikuttaa?
- Pidettävä yllä sukupolvien työn tulokset
- Ruokaosaamisen lisääminen
  - tieto + taito
- Someen
- Ympäristönäkökohdat: kierto
- Et-alan [elintarvike-alan] toimijoiden vastuullisuus
- Terveellisistä tuotteista kivoja

Tiekartta

- Ministeriöiden ja tutkimuslaitosten verkosto, MMM + STM + OKM + Evira, THL, MTT, VTT jne
  - Kuka voisi tehdä aloitteen verkostosta? MMM
  - Aloitteet kevääseen mennessä
  - Purku osa-alueittain
- Hanke: turvallisen ja ravitsemuksellisesti terveellisen ruoan tuotteistaminen ja sen tuotannon tuotteistaminen → taloudellisesti kannattavaksi
  - Kokoonkutsuja ja rahoitusinstrumentti SITRA
  - Keskeiset toimijat + alan tutk. tahot (MTK, ETL, PTY, ..., Itä-Suomen yliopisto, HY, TY, ..., Team Finland)

D2. Varhaiskasvatus ja koulutus + osallistaminen, Leila Lehtomäki, STHL, Tuula Partanen, Eksote, ja Sirpa Sarlio-Lähteenkorva, STM

Ongelmat

- Siilomaiset rakenteet (toimitilat, budjetit, järjestelmät) ja toimintakulttuuri
- Tiedonkulun esteet (vaitiolovelvollisuus ym.)
- Siilomainen koulutusjärjestelmä ja oppisisällöt
- Liian vähän kansalaistaitoja ja HTE [hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä]
- Koulujen toimintakulttuuri ja digitalisaatio ei tue HTE [hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä]
- Liikunnalliset ulkovälitunnit takaisin
- Sosiaalisen kanssakäymisen niukkuus (koulussa)
- Olemassa olevien mahdollisuuksien alikäyttö (= julkiset tilat; koulut, päiväkodit,...)
- Vastikkeellisuuden puute vapaaehtoistoiminnassa
- Väestön terveyden ja seurantatiedon vähäinen hyödyntäminen (hyvinvointikertomus)

Tiekartta

- STM, Soste, terveydenhoitajaliitto, Eksote
VALTIO
- Lainsäädäntö ym. normit

- Varhaiskasvatustulossa, vaikuttaminen, & muu lainsäädäntö → katsottava laajemmin yhdessä (vrt. siilomaisuus), vaikutusten arviointi yms.
- AMK, perusopetuslaki, lukiolaki yms.
- Opetussuunnitelmien sisältö
- Sote-laki & oppilashuolto?
- Ammatillinen koulutus
- Info-ohjaus, suositusten seuranta

KUNNAT

- Hallintokunnat tekevät yhdessä toimintasuunnitelmat, hyvinvointikertomuksen hyödyntäminen, HTE-MITTAREIDEN KEHITTÄMINEN + PÄÄTÖS
  - Kaavoitus, toimitilasuunnittelu, toimintojen suunnittelu yhteiskäyttöön
  - Kouluruokailun käyttö & laatu [?]
  - Insentiivit terveyden edistämiseen
  - HTE strategiseksi päätökseksi + kuntakohtaisiin opetussuunnitelmiin
- JÄRJESTÖT YM., kansalaiset, perheet
- Järjestöjen jalkautuminen
  - Sidosryhmät & perheet mukaan, kuuleminen
  - Liikunta & kansanterveysjärjestöt mukaan kerho-, iltapäivä- yms. toimintaan, materiaali, tuotek. [tuotekehittäminen]
  - Jatkoon suunn. OKM, VM, Kuntaliitto / kuntajohtoa, OAJ + ammattijärjestöt, Soste

D3. Työelämä hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä, Pekka Jousilahti, THL

Ongelmat

Työelämä jäykkää, ON/OFF

- Työ vs. loma (ylityö, etätyö, vuorotteluvapaa)
- Työssä vs. työtön
- Työssä vs. eläkkeellä

Joustavuus:

- Osa-aika työ
- Elämäntilanne
- Uravaihe
- Nuoret sisään työelämään

Joustavuutta estävät:

- Lainsäädäntö
- Asenteet ja käytännöt
- Tulotaso/tukirakenteet
- Työn määrän arviointi

Hyödyt:

- Yksilö: terveys ja hyvinvointi, osallisuus
- Yhteiskunta: kansantalous + osallisuus ↑, kestävyysvaje

Tiekartta

- Lainsäädäntö: hallitusohjelma
- Työsopimusjärjestelmä: kolmikanta
- Asenteet
- Ohjeet ja käytännöt: julkinen sektori, yksityinen sektori
- Tutkimus ja seuranta

D4. Miten lisätä hyviä elintapoja → valtion ohjauskeinot, Jouni Varanka, VNK

Ongelmat

- Ohjaus
- €, ohjeet, lait, säätely
- Yritysten toiminta, ympäristön muokkaus, kokeilut
- Toimeenpano (esim. Poliisi, tulli yms.)
- Informaation inflaatio → mitä seuraavaksi
- Intressiristiriita, esim. Panimoteollisuus
- Veropolitiikka, Kannustimet (julkinen toimija, yritys, kansalainen)
- Entä jos kasvua ei tulekaan? Ei maksa → kannustimet
- Toimien ei-toivotut vaikutukset (mm. eriarvoisuuteen)
- Vaikutusarviot → HYTE
- Mikä vaikuttaa moneen (työ on parasta sosiaaliturvaa)
- Strateginen tavoite: hyvinvointi lisääntyy

Tiekartta

- Päätoimija STM
- Koska? ASAP!
- THL: Mitä tiedetään hyvinvoinnista? Miten sitä voi mitata → indikaattorit on mutta eivät näy, indeksiä ei ole
- STM, TEM, VM: Mietitään miten yrityksillä voisi olla positiivinen rooli (tasa-arvo)
- Eeva, STM, HAITE: Nuuskan maahantuonti, valvonnan keinot paremmiksi (tulli, poliisi)
- STM, THL: Hyte –lobbaus (mm. EU-politiikkaan)
- STM, THL: Vaikutusten arviointi ja tuki: tuetaan tärkeimpiä asioita. (mm. muutosehdotukset)
- 2x STM virkamies & 1x KTNK: Tunnistetaan tärkeimmät synergiat muiden hallinnonalojen kanssa (esim. TEM: työllisyys, osallisuus)
- STM, KELA, TELA: Varmistetaan kuntoutus, LS-muutos [lainsäädäntömuutos] (oikea-aikaisuus)
- Osaaminen, oikea-aikaisuus, rahoitus
- Kannustimia koskien heikompiosaisia

D5. Digitalisaatio, Mikael Åkermarck, LVM

Ongelmat

- Siirtyy sähköiseen muotoon
- Ongelmat? miten ratkaista?
- Ikääntyneet
- Erytisyryhmät (sokeat, kuurot, liikuntarajoitteiset)

Mahdollisuudet:

- Yrityksille markkina

Uhka:

- Passiivisuus, syrjäytymistä?

Haaste:

- Miten ryhmät pysyy kehityksessä mukana?
- Tietojärjestelmien jäykkyys ja yhteensopivuus

Tiekartta

- Yhteistyö: LVM - STM – VM – UM – OKM – Kuntaliitto – KELA (STM, esteettömyys /Meri keskusteluttaa asiaa) + Tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio
- Järjestetään (asiantuntija) kokous → tiekartta
- Team Finland (vientimarkkinoiden avaaminen) → markkinat

D6. Miten vahvistetaan ravitsemussuositusten toteutumista?, Tor Jungman, Sydänliitto

Ongelmat

- A. Velvoittava lainsäädäntö → julkisilla varoilla tuotettu täytyy täyttää ravitsemussuositukset
- B. Lounassetelit verotuksellisesti tuettu → vain suositusten mukaiseen
- B. Terveysperusteinen elintarvikeverotus
- C. Kilpailutusosaaminen → laatu ja ravitsemussuositukset standardiksi
  - Ravitsemusosaamisen vahvistaminen (AMK:t)
  - Omasta terveydestä huolehtiminen (elintavat jne) osa ammattitaitoa → sisällytettävä ops:iin [opetussuunnitelmiin?]

Tiekartta

- A. Varhaiskasvatustilain → OKM
  - + Muut opetuslait → OKM
  - Lakiperkaus koko hallituskausi → laatu ja ravitsemussuositukset standardiksi vähintään lakien perustelutekstiin
- B. Verotuslait → VM
  - liikkeelle ”helpoista”: lounasseteli
- C. Järjestöt yhteistyössä viranomaisten kanssa, AMK:t
  - Työnantajat
  - Evira / laadun valvonta
  - OIVA-raportointi

D7. Eri- ja tasa-arvoistavien mekanismien tunnistaminen eri hallinnonaloilla, Tapani Melkas ja Eeva Ollila, Syöpäjärjestöt

Ongelmat

- Tiedontuotanto & tilastointi
- Sosiaali- ja terveyspalveluiden rahoitus, laatu & saatavuus eriarvoistavat
- Kannustimien vaikutukset (vaativat & osaavat saavat)
- Palveluiden digitalisoituminen, lähipalveluiden (kauppa + julk. palv.)
- Tukitoimien oikea-aikaisuus & osuvuus
- Nivelvaiheiden tuki / tuen puute
- Nettopalkkojen erojen kasvu → progression lättänöityminen
- Työttömyys / uhka työttömyydestä → työelämän vaateet → perhe & työelämä
- Globalisaatio & integraatio
  - Maahanmuutto
  - ”Tavallisten töiden” katoaminen
- Uhka koulutuksen eriarviostumisesta
- Liikunta- ja kulttuuripolitiikan resurssien jako-ongelmat (huiput vs. tavikset)
- Asuntopolitiikka: kalleus, kasvavat erot
- Liikennepolitiikka: autoilijoiden ehdoilla
- Lapsiperheiden köyhyys → stressi (→ varhainen vuorovaikutus ↓)
- Rikosseuraamusjärjestelmä & kytkös paluuseen
- Julkisten vanhustenhoidon resurssipula
- Työlainsäädännön ongelmat
- Toimeentulon mataluus & TE-toimiston ”hampaattomuus”

Tiekartta

- & [otsikkoon täydennykseksi] STM:n tuki vähentämisessä
- THL resursoi käytöshäiriöisten lasten auttamisen suunnittelun ja kehittämisen
- Vankiloiden kuntouttava toiminta tukee
- TEA: syrjäyttävien riskien kartoitus yli hallinnonaloilla [hallinnonalojen]

- OKM: arvioi koulutuksen eriarvoistumisen uhkat & toimenpiteet
- TEM / STM / OKM: nuorisotakuun kriittinen analyysi & toimenpiteet eri hallinnonaloille
- Koulu yhteisön harrastustoimintaa tukevaksi
- VM: eriarvoisuuden vähentäminen strategiseksi tavoitteeksi
- OKM: oppisopimus ym. ”vaihtoehtopolkujen” vahvistaminen ammattiin pääsemiseksi
- STM. lapsiperheiden ”stressitaso” ↓: tuet, työn & perheen yhteensovittaminen
- SOTE:n riskit: vähentääkö eriarvoisuutta?

D8. Edellytysten luominen ja esteiden poistaminen terveyden edistämässä työpaikoilla, Päivi Husman, TTL

Ongelmat

- Työmäärän kohtuullisuus
- Keskusteleva työpaikkakulttuuri
- Askelmittarit
- Terveyden edistämisen asiat johtamisessa
- Porkkanoita ja keppiä
- Työn tauotus kuntoon (esim. muistutukset tietokoneella)
- Seisomapöydät
- Ergonomia
- Työeläkemaksuluokkaporkkana
- Työpaikkaruokailu
- Liikunta/kulttuurisetelit
- Toimiva työterveyshuolto (työkykyä tukeva & työpaikan tarpeiden mukaan räätälöity)
- Peseytymismahdollisuus (työmatkaliikunta, pyöräilyn tukeminen)
- Kävelykokoukset
- Tietokoneen käyttökielto pidempään kuin 4h putkeen, näyttö sammuu/ s-posti lakkaa toimimasta klo.18.00 jälkeen
- Palkkalisät hyvistä elintavoista
- Etätyömahdollisuus (työn ja perheen yhteensovittamisen tukena)
- Vakuutusyhtiöt kehittämiskumppaneina
- Henkilökohtaiset tulostimet pois
- Hyvät porrasopasteet

Tiekartta

Miten eteenpäin?

- Ensisijassa kolmikanta-asia
- Työmarkkinaosapuolet, ministeriöt, tutkijat, tutkimuslaitokset, järjestöt, muut hyvinvointitoimijat yhdessä keskustelemaan ja sopimaan etenemisestä
- Sovitetaan yhteen työryhmä B.n kanssa
- Ideat työterveyshuollon neuvottelukunnan ja työsuojeluneuvottelukunnan edustajille tiedoksi.

D9. Elintavat ja taloudelliset kannusteet, Timo Ståhl, THL

Ongelmat

Yksilö:

- Alkoholi
- Tupakka
- Tyydyttynyt rasva
- Suola- ja makeisvero

- Polttoainevero (+/-)
- Liikunta yms. setelit
- Työpaikkaruokailu
- Lounasseteli?
- Työttömille tuettu työpaikkaruokailu → Väliyömarkkinat, sosiaaliset yritykset vrt. Britannian laaja toiminta: kannustavuus + ...
- Avoin päiväkotiki + ruokailu
- Senioritoimet (kuljetukset ym.)

Järjestelmä:

- Kannustava elementti sote vs. kuntarahoitukseen
- Liikkuva koulu ja vastaavat (toimintatavan muutos)
- Liikunta ym. tapahtumien (julkinen) sponsorointi sitoumuksella, ei alkoholitarjoilua/mainosta
- Kannustettavuuden /vastikkeellisuuden lisääminen avustuksissa (valtio/kunta)

→ Keinoja on – poliittinen tahto ratkaisevaa → tehokas toimeenpano

Tiekartta

Toimenpiteet

- Analyysi taloudellisesta kannustamisesta
  - Analyysin kohde lisääkö kannustin eriarvoisuutta/ yhdenvertaisuutta
  - Erikseen yksilö- /järjestelmä
  - Missä määrin käytössä?
  - Yritysten kannustimien selvittäminen/ koonti
- Mitä toimenpiteitä analyysin tuloksen seurauksena?
  - jatketaanko kannustinta? Luodaanko vasta kannustin (esim. Lounasseteli työelämän ulkopuolella oleville?)

Uudet ideat?

→ kattava toimeenpano